

בבית המשפט העליון
בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ [REDACTED]

[REDACTED]
ע"י ב"כ עו"ד ליאור שטלצר ועו"ד אפרת נחמני-בר
נחמני-בר - משרד עו"ד
מרח' שנקר 4, ת.ד. 12565, הרצליה 4672504
טל': 09-8651112, פקס: 09-8651243,
דוא"ל: efrat@nbs-law.com, lior@nbs-law.com

העותרים

נגד

1. צבא ההגנה לישראל
2. ראש המטה הכללי

על ידי פרקליטות המדינה, משרד המשפטים
רח' צלאח א-דין 29, ירושלים 9711052
טל' 02-6467011, פקס 073-3925590

המשיבים

תגובה מטעם המדינה לעתירה

1. בהתאם להחלטות בית המשפט הנכבד, ובהן ארכות שניתנו, מוגשת בזאת תגובה מטעם המדינה לעתירה שבכותרת.

תמצית הדברים בטרם פירוט

2. במוקד העתירה דנן נמצאות ההוראות בנוגע למתן היתר חריג לגידול זקן ושפם מטעמים אישיים (להבדיל מטעמים רפואיים) לחיילים בצה"ל (חיילים, נגדים וקצינים כאחד), הוראות המעוגנות בפקודות הצבא – בהוראת קבע אכ"א 33-05-01 "כללי ההופעה והלבוש", בפרק ד שכותרתו "תספורת, תסרוקות וגילוח" (להלן "הפקודה").

(לשם הנוחות, נתייחס להלן לשפם וזקן כאחד כ"זקן").

ההוראות הרלוונטיות בפקודה בנוסחה העדכני מצורפות ומסומנות **מש/1**.

3. לאורך השנים הוטלו ומוטלות בצה"ל מגבלות על הופעתם החיצונית של חיילים וחיילות, ובין היתר הוטלה ומוטלת על חיילים גברים חובה לגלח את שיער פניהם, כחלק מכללי ההופעה והלבוש המעוגנים בפקודה, תוך שלחובה זו נקבעו חריגים.

4. בתוך כך, לפני שנים ספורות, בשנת 2015, נעשו תיקונים בפקודה (להלן גם "התיקון משנת 2015 בפקודה").

5. טרם התיקון משנת 2015 בפקודה, נקבע כחריג לחובת הגילוח כי מפקדו של חייל, בדרגת סא"ל לפחות, רשאי לאשר לחייל לגדל זקן "אם מצא טעם שמצדיק זאת; כגון רצונו של החייל, קיומו של זקן לפני הגיוס, עברו המשמעותי של החייל בקשר לגידול זקן וכדומה, או

אם החייל מקיים אורח חיים דתי. בבחינת בקשה לגדל זקן מהטעם של קיום אורח חיים דתי, יוכל לסייע בידו רב היחידה". כן נקבעו בפקודה הוראות, בין היתר, בנוגע לצורת הזקן ולאפשרות הגשת ערעור על החלטה בבקשה לקבל היתר לגידול זקן.

בשנת 2015 נעשו כאמור תיקונים בפקודה, לעניין ההוראות למתן היתר חריג לגידול זקן. זאת, לאחר שנמצא על ידי הדרג הצבאי הבכיר ביותר שההסדר אשר נקבע כחריג בפקודה, ואיפשר גידול זקן מטעמים שונים, רחב יתר על המידה. בפרט, נמצא כי בחלק לא מבוטל מגופי הצבא ניתן ההיתר מבלי שיוחס משקל לצורכי המשמעת הכרוכים בעניין, בדגש על כך שברירת המחדל בצה"ל היא גילוח.

בהתאם, במסגרת התיקון משנת 2015 בפקודה (ובכלל זה תיקון נוסף אגב עתירה שהוגשה בשנת 2015 בנוגע לכך, כפי שיפורט בהמשך) נקבע כי היתר לגידול זקן יינתן מטעמים אישיים או מטעמים אישיים-דתיים, אם נמצא כי גידול הזקן "מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל או כי קיימת סיבה חריגה המצדיקה מתן היתר".

כן נקבע אז כי הגורם המוסמך לתת היתרים חריגים כאמור לגידול זקן יהיה קצין השלישות האגפי/זרועי/פיקודי הרלוונטי (ובמקרה של בקשה להיתר מטעמים אישיים-דתיים, תוך היוועצות ברב הפיקודי), על יסוד בחינה של בקשה שגיגש החייל, שלה תצורף גם המלצה מנומקת של מפקד החייל בדרגת רס"ן ומעלה (ולגבי בקשה להיתר מטעמים אישיים-דתיים, גם המלצת רב היחידה של החייל).

כן נקבעו בתיקון זה בפקודה הוראות מעבר לעניין הגשת בקשה חדשה להיתר על ידי מי שכבר החזיקו בהיתר חריג לגידול זקן מכוח הפקודה בנוסחה הקודם.

6. בהמשך לתיקון משנת 2015 בפקודה הוגשו לבית משפט נכבד זה שתי עתירות: בג"ץ 5802/15 **אצ'ילדייב נ' צבא ההגנה לישראל** (פסק דין מיום 30.11.15; להלן "עניין אצ'ילדייב"), שבה התבקש לבטל את התיקון לפקודה; וכעבור זמן-מה, בג"ץ 1597/16 **רון נ' צבא ההגנה לישראל** (פסק דין מיום 13.4.16; להלן "עניין רון"), שבה נטען כי בשל ליקויים ביישומו של התיקון לפקודה יש לבחון מחדש את כלל הבקשות למתן היתר.

ביחס לשתי העתירות, בית משפט נכבד זה לא מצא להתערב בהוראות שנקבעו בפקודה וביישומה, כפי שהתבקש בעתירות.

7. לפני כשנה, ועל רקע התרשמות הפיקוד הבכיר ביותר בצה"ל כי הפקודה על חריגיה אינה מיושמת באופן מיטבי, פורסם ביום 2.7.20 תיקון לפקודה (להלן גם "התיקון משנת 2020 בפקודה"), תיקון שנעשה על ידי ראש אכ"א, על דעת הרמטכ"ל.

יודגש כבר כאן בפתח הדברים, כי המבחן המהותי שכבר היה קבוע כאמור בפקודה למתן היתר חריג לגידול זקן – קרי, שהזקן מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל או כי קיימת סיבה חריגה אחרת המצדיקה מתן היתר – נותר על כנו ולא השתנה.

בעיקרו של דבר, השינוי בפקודה בעקבות התיקון הנוכחי הוא בשניים:

א. **זהות הגורם המוסמך לתת היתר**: הסמכות הועברה מקציני משאבי האנוש ("שלישות" לשעבר) האגפיים/זרועיים/פיקודיים למפקדי היחידות, בדרגת סא"ל ומעלה.

ב. **קביעת תוקף להיתר**: נקבע כי היתרים שיינתנו מעתה יהיו תקפים למשך שנה אחת, תוך שלקראת מועד פקיעת התוקף של ההיתר ניתן יהיה להגיש בקשה לקבלת היתר חדש. זאת לעומת המצב ששרר קודם לתיקון, שבו היתר שניתן היה תקף לתקופה בלתי מוגבלת.

8. בדומה לתיקון משנת 2015 בפקודה, גם במסגרת התיקון משנת 2020 בפקודה נקבעו הוראות מעבר לעניין הגשת בקשה חדשה להיתר ביחס למי שכבר החזיקו בהיתר חריג לגידול זקן מכוח הפקודה בנוסחה הקודם.

9. בעתירה דנן מתבקש ביטולו של התיקון משנת 2020 בפקודה; ולא זו בלבד, אלא שהלכה למעשה, מתבקש גם ביטולו של התיקון משנת 2015 בפקודה, שעה שמבוקש בעתירה להשיב על כנו את המצב שקדם לתיקון משנת 2015 בפקודה – וזאת, אף שכאמור בית משפט נכבד זה נדרש לעתירות בנוגע לתיקון משנת 2015 בפקודה ולא מצא להתערב בו.

10. לעמדת המדינה, דין העתירה להידחות, כבר על הסף מחמת השיהוי המשמעותי בהגשתה, ואף לגופם של דברים, בהיעדר עילה להתערבותו של בית משפט נכבד זה כמבוקש על ידי העותרים.

כאמור, ההוראות המהותיות בפקודה בדבר המבחן למתן היתר חריג לגידול זקן – קרי קביעתה של חובת גילוח שיער הפנים כברירת מחדל תוך אפשרות למתן היתר חריג לגידול זקן מקום בו נמצא כי הדבר מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל או כי קיימת סיבה חריגה אחרת המצדיקה מתן היתר – כפי שנקבעו במסגרת התיקון משנת 2015 בפקודה, נותרו על כנו, ולא חל בפקודה כל שינוי לגביהן.

רבות מהטענות בעתירה עוסקות, הלכה למעשה, בהוראות אלה, מבחינת ההצדקה להן, שאלת עמידתן במבחנים חוקתיים ועוד כהנה וכהנה, ולמעשה מבוקשת, כאמור לעיל, ביטולן והחזרת המצב שקדם לתיקון משנת 2015 בפקודה. אלא שכאמור, עתירות בנושא הוראות אלה נידונו בפני בית משפט נכבד זה, ואך לפני שנים ספורות, ובית המשפט הנכבד לא מצא עילה להתערבות בהוראות הפקודה.

לעמדת המדינה, אין אפוא כל מקום, והעתירה לא ביססה כל עילה, להידרש לעניין זה שוב – ולמעשה גם בשיהוי של שנים – לאחר שהדברים כבר הובאו לפתחו של בית משפט נכבד זה, אשר לא מצא עילה להתערבות בהם.

לשם הזהירות בלבד, ובבחינת מעבר לנדרש אפוא, יוסף כי לעמדת המדינה ההוראות בפקודה בעניין חובת הגילוח והאפשרות למתן היתר חריג לגידול זקן הן הוראות שנקבעו כדין, בסמכות, והן סבירות ומידתיות, ולא קמה כל עילה להתערבות בהן, כפי שכאמור נמצא גם על ידי בית משפט נכבד זה ואך לפני שנים ספורות.

11. באשר לשני השינויים שנעשו בתיקון הנוכחי לפקודה, ושנוגעים כאמור לזהות הגורמים המוסמכים לתת היתר גידול זקן, ולקביעת תוקף בן שנה להיתר, תוך שניתן לאחר מכן לבקש ולקבל היתר חדש – גם בהם לעמדת המדינה לא קמה כל עילה להתערבותו של בית משפט נכבד זה, **באשר מדובר בבירור בהוראות ענייניות וסבירות, המצויות בלב ליבו של שיקול הדעת הצבאי-מקצועי של גורמי הצבא.**

12. בעתירה נכתב בין היתר כי "[...] גדר המחלוקת בעתירה אינו נעוץ בטענה לפיה לא ניתן להגביל את הזכות לגידול זקן ושפם בצה"ל כלל" (סעיף 15 לעתירה), והעותרים מטעימים בין היתר כי הם תוקפים את האופן שבו לשיטתם **מיושמים** כיום הכללים בנוגע לגידול זקן בצה"ל. לטענת העותרים, האופן שבו נבחנות ומוכרעות בפועל בקשותיהם של חיילים לקבל היתר חריג לגידול זקן איננו תקין, שכן הוא נעשה לכאורה מתוך כוונה ברורה לדחות את הבקשות. משכך, העותרים מבקשים את התערבותו של בית משפט זה בשני היבטים: הראשון במה שהעותרים מכנים "מדיניות חדשה, ודרקונית לשלילה גורפת של זקנים בצה"ל" [סעיף 16(א) לעתירה], והשני בהחלטות הפרטניות שקיבלו מפקדים בעניינו של כל אחד מהעותרים.

מעבר לכך שכאמור לעיל, העותרים מבקשים שיבוטל התיקון משנת 2020 בפקודה ולמעשה אף את ביטולו של התיקון הקודם, התיקון משנת 2015 בפקודה, והחזרת המצב שקדם לו (ואף שהדבר כבר נתקף כאמור בעתירות ולא נמצאה עילה להתערבות) – הרי שאף לעיצומה של טענתם לעיל של העותרים בדבר **יישום** התיקון לפקודה, יודגש כבר כעת כי טענתם העובדתית המרכזית של העותרים, שעליה נשענות טענותיהם המשפטיות ובצידה רבה העתירה כולה, ולפיה בצה"ל קיימת מדיניות של "צמצום דראסטי ומאסיבי של כמויות ההיתרים לגידול זקן ברחבי הצבא, עד כדי שלילתם כמעט לחלוטין" (סעיף 1 לעתירה) ובדגש על חיילים בשירות חובה, אינה נכונה.

למעשה, על פי הנתונים המצויים בידי המשיבים, נכון לתחילת חודש מאי 2021, כ-43,000 **חיילים מחזיקים בהיתרים חריגים לגידול זקן, תוך שכ-32,500 מתוכם הם חיילים בשירות חובה.**

דומה כי נתונים אלה אינם מתיישבים, בלשון המעטה, עם הטיעון שבלב ובבסיס העתירה – הטענה כי כללי ההופעה בצה"ל בנוגע לחובת הגילוח והחריגים לה מיושמים באופן שנועד

"למגר" את גידול הזקן בצה"ל. במובן זה, נראה כי העתירה כולה נשענת על מסד עובדתי שגוי ורעוע.

13. יוער, כי אכן נמצאו ליקויים נקודתיים ביישומו בשטח של התיקון משנת 2020 בפקודה. מטבע הדברים, ליקויים כאלה עלולים להתרחש היכן שמוגשות בקשות בהיקף עצום לקבלת היתר חריג לגידול זקן, בארגון גדול כמו צה"ל המורכב מיחידות רבות ומפקדים רבים. עם זאת, פניות שהגיעו בנושא טופלו, וכאשר היה מקום לתקן דברים – הם תוקנו. כמו כן, לאחרונה נעשה, בהמשך לפניות ולממצאים שעלו, תיקון נוסף בפקודה, שקבע פרק זמן למתן החלטה בערעור והדגיש את החובה לנמק את ההחלטה. מכל מקום, לעמדת המדינה, ובדומה לעניין רונן, ברור שאין בליקויים נקודתיים ביחידות כאלה ואחרות ביישום הפקודה כדי להקים עילה לביטול ושינוי, הלכה למעשה, כבקשת העותרים, של הוראות הפקודה בנוגע למתן היתר גידול זקן בצה"ל.

14. כמו כן, לעמדת המדינה גם דין הבקשה למתן צו ביניים המבוקש, שבמהותו הוא צו עשה, להידחות.

15. הדברים יפורטו כעת.

רקע משפטי ועובדתי

הכללים בצה"ל בדבר גידול זקן

16. בצה"ל נהגו ונוהגים לאורך השנים כללי הופעה ולבוש, הקובעים את המותר והאסור בכל הנוגע להופעתם החיצונית של חיילים וחיילות. זאת, כחלק מהשלטת המשמעת בצבא והבטחת אחידות בין המשרתים.

17. כללי ההופעה והלבוש מעוגנים בפקודה צבאית – הוראת קבע של אגף כוח האדם בצה"ל (אכ"א) 33-05-01 "כללי ההופעה והלבוש" (כאמור, פקודה זו מכונה בתגובה זו גם "הפקודה"). הפקודה קובעת, בין היתר, חובת גילוח שיער פְּנים של חיילים, תוך אפשרות לקבל, בעילות מסוימות, היתר לגידול זקן.

תיקון הפקודה בשנת 2015 והעתירות שהוגשו בהמשך לו

18. בפקודה, בנוסח כפי שהיה עד יוני 2015, נקבעה חובת גילוח של שיער הפנים ("חייל יגלח את פניו מידי יום, לפני מסדר הבוקר או בטרם יציאתו למקום שירותו"), ולצידה אפשרות למתן היתר לחרוג מחובה זו, שיאפשר גידול זקן. כך, נקבע אז במסגרת הפקודה כי "מפקדו של החייל בדרגת סא"ל לפחות, אישר לחייל, על גבי טופס 18 – אישור לגידול זקן, המצורף כנספח יא להוראה זו, לגדל זקן אם מצא טעם שמצדיק זאת; כגון רצונו של החייל, קיומו

של זקן לפני הגיוס, עברו המשמעותי של החייל בקשר לגידול זקן וכדומה, או אם החייל מקיים אורח חיים דתי. בבחינת בקשה לגדל זקן מהטעם של קיום אורח חיים דתי, יוכל לסייע בידו רב היחידה". כן נקבעו בפקודה הוראות, בין היתר, בנוגע לצורת הזקן ולאפשרות הגשת ערעור על החלטה בבקשה לקבל היתר לגידול זקן. (כמו כן, נקבעה בפקודה אפשרות למתן היתר לגידול זקן מטעמים רפואיים, שאינו מענייננו כאן).

הקטע הרלוונטי מהפקודה בנוסח שקדם ליום 30.6.15 מצורף ומסומן **מש/2**.

19. במהלך שנת 2015 נעשו תיקונים בפקודה (כאמור, אלה מכונים בתגובה זו "התיקון משנת 2015 לפקודה"), וזאת לאחר שנמצא על ידי הדרג הצבאי הבכיר ביותר כי ההסדר החריג שנקבע בהוראה, לגידול זקן מטעמים שונים, הוא רחב יתר על המידה; כי קיימת שונות רבה במתן היתרים על ידי המפקדים ביחידות; וכי בחלק לא מבוטל מגופי הצבא ניתן ההיתר כלאחר יד ומבלי שיוחס משקל לצורכי המשמעת הכרוכים בעניין. נמצא כי מציאות זו הביאה לכך שניתנו היתרים לגידול זקן לחיילים רבים מבלי שטעם ממשי עמד בבסיס בקשתם לגדל זקן.

20. נוכח האמור, ועל מנת לקבוע וליישם מדיניות אחידה וברורה ביחס למתן היתר חריג לגידול זקן, שיינתן רק על יסוד טעמים ממשיים, הוחלט על ידי הפיקוד הבכיר בצה"ל לתקן את כללי ההופעה והלבוש המעוגנים בפקודה, כך שתיקבע מדיניות אחידה בעניין אופן בחינת הבקשות להיתר לגידול זקן, אשר תותיר על כנה את הכלל לפיו חלה חובת הגילוח, כשלצידו ייקבעו החריגים לו. במסגרת התיקון הוחלט (ובכלל זה במסגרת תיקון נוסף שנעשה אגב עתירה שהוגשה בעניין, כפי שיפורט בהמשך) כי המקרים החריגים בהם יינתן לחייל היתר לגידול זקן, הם רק מקום בו יימצא שגידול הזקן נובע מטעם ממשי ועמוק – בין אם מטעמים אישיים-דתיים בין אם מטעמים אישיים אחרים – להבדיל מטעמי נוחות או כאופנה חולפת; ולשם כך נקבע כי **המבחן למתן היתר חריג, מטעמים אישיים או מטעמים אישיים-דתיים, יהיה אם נמצא כי גידול הזקן מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל או כי קיימת סיבה חריגה אחרת המצדיקה מתן היתר.**

באשר לזהות הגורם המוסמך לתת את ההיתר, נקבע כי יהיה זה קצין השלישות האגפי/זרועי/פיקודי הרלוונטי (ולגבי בקשה להיתר מטעמים אישיים-דתיים, בהיוועצות עם הרב הפיקודי), על יסוד בחינה של בקשה שיגיש החייל וכן של המלצה מנומקת של מפקד החייל בדרגת רס"ן ומעלה (ולגבי בקשה להיתר מטעמים אישיים-דתיים, גם המלצת רב היחידה של החייל).

כמו כן נקבעו בתיקון לפקודה הוראות לעניין צורת הזקן ובנוגע לאפשרות ערעור על החלטות בבקשות לקבל היתר לגידול זקן.

בנוסף, נכללה במסגרת התיקון לפקודה הוראת מעבר, לפיה חיילים המחזיקים בהיתר חריג לגידול זקן תקף (מטעמים שאינם רפואיים) שניתן לפני יום 30.6.15, הוא יום פרסום

התיקון לפקודה, והמבקשים לקבל היתר לגידול זקן לפי הפקודה המתוקנת, יגישו בקשה בהתאם לפקודה המתוקנת עד ליום 1.8.15, וחייל שהגיש בקשה כאמור לא יידרש לגלח את זקנו עד לקבלת החלטה סופית בבקשתו, שתתקבל לא יאוחר מיום 31.8.15.

21. בעקבות התיקון לפקודה, הוגשה ביום 27.8.15 עתירה לבית המשפט הנכבד נגד התיקון לפקודה – בג"ץ 5802/15 **אצ'ילדייב נ' צבא ההגנה לישראל** (להלן כאמור "**עניין אצ'ילדייב**"), שבה נתקף התיקון לפקודה והתבקש ביטולו. המדינה הגישה תגובה מפורטת לעתירה (צורפה לעתירה דנן כנספח יג), שבמסגרתה עמדה בין היתר על התכלית החשובה שבבסיס ההסדרים, שיסודה בחשיבות ההקפדה על הסדר והמשמעת בצבא; העקרונות שעמדו בבסיס גיבוש המדיניות – עקרונות אשר זהים לעקרונות שעדיין מנחים את המשיבים ושעומדים בבסיס המדיניות בעניין זה בצבא; על ההסדרים שנקבעו ובכלל זה תיקון משלים נוסף שיעשה בפקודה; על חבלי הלידה שבהם נתקל התיקון והמענה שניתן להם, ובכלל זה במישור היישום של הוראות הפקודה; ועל כך שההסדרים שנקבעו עומדים בכללי המשפט הרלוונטיים, ובכלל זה החוקתיים, ושלא קמה עילה להתערבותו של בית המשפט הנכבד.

22. בית המשפט הנכבד לא מצא עילה להתערב בתיקון לפקודה. בפסק הדין בעתירה, שניתן ביום 30.11.15, נקבע כך:

"בהמלצתנו משך העותר את עתירתו והיא נמחקת בזאת.

אין צו להוצאות.

רשמנו לפנינו את הודעתו של בא-כוח המשיבים לעניין אופן יישום ההסדר החדש."

23. פחות משלושה חודשים לאחר מכן, ביום 25.2.16, הוגשה עתירה נוספת לבית משפט נכבד זה – בג"ץ 1597/16 **רון נ' צבא ההגנה לישראל** (להלן כאמור "**עניין רון**"), שבה נתקף **יישום** של התיקון בפקודה (להבדיל מהתיקון בפקודה עצמו), והתבקש סעד שעניינו "טיפול מחדש", בלשון העתירה, בכלל הבקשות שהוגשו מכוח התיקון בפקודה, וזאת על רקע טענות לליקויים ביישום הפקודה. גם לעתירה זו הוגשה תגובה מפורטת מצד המדינה, שבמסגרתה נטען בין היתר כי אין בליקויים נקודתיים כאלה ואחרים ביישום הפקודה, שגם ניתן להם מענה, כדי לבסס עילה לקבלת העתירה ולהתערבותו של בית המשפט הנכבד. גם בעתירה זו לא מצא בית המשפט הנכבד עילה להתערבותו, ובפסק הדין בעתירה שניתן ביום 13.4.16 נקבע כך:

"בהמלצתנו משכו העותרים את עתירתם והיא נמחקת ללא צו להוצאות.

העותרים ביקשו לעמוד על טענותיהם העקרוניות בעניין נשוא העתירה, וברי כי דלתות בית משפט זה תהיינה פתוחות לפנייהם ככל שיחליטו להגיש עתירה חדשה ולשטוח במסגרתה את טענותיהם, וככל שיעלה בידם להציג תמונה עדכנית ומפורטת

המבוססת על עילה מוצקה שבדין שיהיה בה כדי לתמוך בטענותיהם.

העותרים ביקשו להדגיש כי אין במשיכת עתירתם כדי לגרוע מזכותו של כל חייל להגיש בקשה לגידול זקן לגורמים המוסמכים בצה"ל.

המשיבים ציינו כי אין צורך להדגיש את המובן מאליו.

לשלמות התמונה, יצוין כי בעבר הוגשו גם עתירות שתקפו את חובת התספורת לחיילים גברים. עתירות אלה נדחו על ידי בית המשפט הנכבד [ראו בג"ץ 546/01 סבג נ' שר הבטחון (26.7.01); בג"ץ 761/13 דובוסק כהן נ' מדינת ישראל - משרד הבטחון (20.2.13)].

התיקון משנת 2020 בפקודה

24. לפני כשנה התרשם הפיקוד הבכיר ביותר בצה"ל כי הפקודה על חריגה אינה מיושמת באופן מיטבי בצה"ל. תחילה, ניתנה הנחיה לוודא היטב כי ההחלטות בנוגע למתן היתרים ניתנות בהתאם להוראות בפקודה, ככתבן וכלשונו. בהמשך, וברוח זו, תוקנה הפקודה, על ידי ראש אכ"א ועל דעת הרמטכ"ל, ותיקון זה הוא העומד במוקד העתירה דנן.

25. כבר בפתחו של חלק זה יודגש כי בניגוד לרושם העולה מהעתירה, לא הוחלט בצה"ל על מדיניות, סמויה או גלויה, שנועדה "למגר" את גידול הזקן בצה"ל, כפי הרושם העולה מהעתירה. לפיכך, ההנחה הבסיסית שביסוד העתירה, שעליה במידה רבה נסמכות טענות העותרים, כאילו ישנו רצון או כוונה להביא ל"מיגור" כולל של גידול הזקן בצה"ל, היא שגויה. מטרת התיקון היתה לחדד ולהדגיש את המבחן שנקבע בפקודה עוד קודם – קיומה של חובת גילוח, לצד חריגים במקרים המתאימים – ולשפר את מנגנון הטיפול בבקשות המוגשות.

26. לפיכך, פורסם ביום 2.7.20 תיקון לפקודה. כבר בפתח הדברים יודגש, כי המבחן למתן היתר חריג לגידול זקן, בין מטעמים אישיים ובין מטעמים אישיים-דתיים, שנקבע במסגרת התיקון משנת 2015 בפקודה ושוב כאמור לא מצא בית משפט נכבד זה להתערב – קרי, שהיתר חריג יינתן אם נמצא כי הדבר מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל או כי קיימת סיבה חריגה אחרת המצדיקה מתן היתר – נותר על כנו ולא השתנה במסגרת התיקון משנת 2020 בפקודה.

השינוי שנעשה בפקודה במסגרת התיקון משנת 2020 בפקודה הוא בעיקרו של דבר בשניים: בנוגע לזהות הגורם המוסמך לתת את ההיתר; ובנוגע לקביעת תוקף של שנה להיתר (שלאחריו ניתן להגיש בקשה חדשה להיתר).

27. באשר לשינוי הגורם המוסמך: נקבע, כי במקום קציני משאבי האנוש ("שלישות" במינוח הקודם) האגפיים/זרועיים/פיקודיים הרלוונטיים, שאליהם הועברה הסמכות במסגרת

התיקון משנת 2015 בפקודה, הגורם המוסמך יהיה מפקד היחידה בדרגת סא"ל ומעלה (וביחידה בה מפקד היחידה הוא בדרגת תא"ל ומעלה, יוסמך קצין בדרגת אל"מ לפחות על ידי מפקד היחידה).

זאת, משום שבחינת הדברים העלתה כי מן הראוי שהסמכות לבחון בקשות להיתר חריג ולהכריע בהן תינתן דווקא למפקדיהם של החיילים, המצויים עימם (ועם מפקדי המשנה שלהם) בהיכרות קרובה יותר, מתוך הבנה שלמפקדים בשרשרת הפיקוד ממשק קרוב הרבה יותר עם החייל המבקש ויכולת טובה יותר לבחון באופן ענייני ומושכל את בקשתו. בין היתר, שינוי זה מאפשר גם בקרה ומעקב שוטפים אחר עמידתם של חיילים בתנאי ההיתר שניתן להם, מצד מפקדים הפוגשים אותם בתדירות גבוהה.

יצוין בהקשר זה, כי אכן, היתרונות הגלומים במספר מצומצם יחסית של גורמים המוסמכים לתת היתר חריג עמדו לנגד עיני גורמי הצבא בעבר, כאמור לעיל, עת הועברה בשנת 2015 לקציני משאבי האנוש האגפיים/זרועיים/פיקודיים הסמכות למתן היתר, ויתרונות אלה עומדים לנגד עיניהם גם כיום. ואולם, מהניסיון שהצטבר במהלך השנים, מאז העברת הסמכות בשנת 2015 לגורמים אלה, עלה כי נראה שמדובר בצמצום יתר על המידה, בשים לב לבקשות הרבות המוגשות לקבלת היתר חריג לגידול זקן, ולאפשרותם המוגבלת של קציני משאבי האנוש האמורים לבחון כל בקשה בכובד ראש ובהתאם לנסיבותיה, ובפרט בהיעדר היכרות עם החיילים, ובהיותם מופקדים על מספר רב מאוד של יחידות צבאיות.

לאור זאת, הוחלט במסגרת התיקון משנת 2020 בפקודה להעביר את הסמכות למפקדי היחידות, בדרגת סא"ל ומעלה, שיחליטו בבקשה למתן היתר על יסוד בחינת הבקשה ונימוקי החייל, ולאחר עיון בהמלצתו של מפקד החייל בדרגת רב-סרן לפחות (או מפקד פלוגה בדרגת סגן לפחות), אשר תגובש לאחר קיום פגישה עם החייל בעניין (והיכן שהבקשה נובעת מטעמים הקשורים בדתו של החייל, צריך מפקד היחידה לשקול גם את המלצתו של רב יחידת החייל אשר קיים עימו פגישה בנושא). על החלטת מפקד היחידה ניתן לערער בפני מפקדו, בדרגת אלוף-משנה לפחות.

כאמור, העדכון בהיבט זה נועד לממש את אחריות המפקדים לאכיפת המשמעת ביחידתם ובתוך כך גם לשמירה על זכויות פקודיהם, תוך הסתמכות על היכרותם הקרובה יותר של המפקדים עם החיילים המבקשים את ההיתר החריג.

28. **באשר לקביעת תוקף להיתר שלאחריו ניתן להגיש בקשה חדשה להיתר** : תיקון שני, מעבר לזהות הגורם המוסמך לתת את ההיתר, נוגע כאמור לקביעת תוקף להיתר. הניסיון המצטבר ביישומם של כללי ההופעה לימד כי יש מקרים שבהם ההצדקה למתן היתר חריג לחייל אינה קיימת עוד בחלוף הזמן. כך, למשל, מפקדים הבחינו בכך שחלו שינויים באורח חייו ובהתנהגותו של החייל המשפיעים על זכאותו להיתר החריג לגידול זקן, וזאת בין אם במישור האישי (לדוגמה, כאשר החייל עצמו חדל מלגדל זקן לתקופה מסוימת) ובין אם

במישור האישי-דתי (לדוגמה, כאשר חייל אשר גידל זקן מטעמים אלה אינו מנהל עוד אורח חיים דתי). שינויים מעין אלה עוררו את הצורך בבחינה עיתית של ההיתרים שניתנו.

בהתאם, במסגרת עדכון הכללים נקבע כי משך תוקפם של היתרים חריגים לגידול זקן יהיה שנה, וכי חייל המעוניין בחידוש ההיתר החריג שברשותו יוכל להגיש בקשה חדשה לקראת תום תקופת התוקף של ההיתר, שתיבחן על פי הכללים שנקבעו – על ידי מי שיהיו מפקדיו בעת שתוגש. הסדר זה דומה במהותו להסדרים הנוהגים במגוון תחומים אחרים בצבא (כמו גם מחוצה לו), שבהם ניתן אישור, פטור או היתר לתקופה קצובה, ובסיומה נדרש החייל לחדשו, ככל שהוא מעוניין בכך.

29. במסגרת התיקון משנת 2020 בפקודה גם נקבעו הוראות מעבר לעניין הגשת בקשה חדשה להיתר, בהתאם לפקודה בנוסחה המתוקן, על ידי מי שכבר החזיקו בהיתר חריג לגידול זקן מכוח הפקודה בנוסחה הקודם. כך, נקבע במסגרת התיקון משנת 2020 בפקודה כי מי שהחזיק בהיתר לגידול זקן ביום פרסום התיקון משנת 2020 פקודה (2.7.20) ומעוניין להמשיך לגדל זקן, יצטרך להגיש בקשה חדשה שתיבחן בהתאם להוראות הפקודה העדכניות. כן נקבע כי מי שהעביר בקשה כאמור בתוך 90 ימים מיום פרסום התיקון לפקודה, לא יהא חייב לגלח את זקנו עד להחלטה סופית בבקשתו (לרבות החלטה בערעור, אם בחר לערער). תקופה זו נועדה להוות תקופת התארגנות, של שלושה חודשים, עד לתחילת חודש אוקטובר 2020, שבסיומה יפקעו ההיתרים שניתנו בעבר, תוך שלחיילים ניתנה אפשרות להגיש בקשות חדשות על פי ההסדר העדכני.

30. התיקון משנת 2020 בפקודה, הן בנוגע לזהות הגורם המוסמך להחליט בבקשות הן בנוגע לצורך לקבוע תוקף להיתר החריג שניתן (שבסיומו ניתן להגיש בקשה חדשה להיתר), נועד אפוא לשפר את בחינתן של הבקשות ולהבטיח כי היתרים חריגים לגידול זקן יינתנו כנדרש, לחיילים שמתקיימים בהם התנאים שנקבעו בפקודה, וזאת בהינתן ההיכרות הקרובה יותר עם החיילים של מפקדי היחידות, ותוך בחינת מצב הדברים העדכני לאשורו.

הטמעת עדכון כללי ההופעה והלבוש בצה"ל והטיפול במקרים חריגים

31. עם פרסום התיקון משנת 2020 בפקודה (ביום 2.7.20), הופצה ליחידות איגרת של ראש ענף המשטר והמשמעת בצה"ל, בדבר עיקרי התיקון. באיגרת הודגש כי לא חל שינוי במבחן למתן היתר חריג לגידול זקן. כמו כן, מידע על אודות התיקון בפקודה פורסם באתר האינטרנט של צה"ל, ואף בו צוין מפורשות כי לא חלו שינויים בטעמים למתן היתר חריג לגידול זקן.

האיגרת צורפה לעתירה במסגרת נספח 2.

קישור להודעה מיום 2.7.20 באתר האינטרנט של צה"ל –

<https://www.idf.il/%D7%90%D7%AA%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%90%D7%92%D7%A3-%D7%9B%D7%95%D7%97-%D7%94%D7%90%D7%93%D7%9D/2020/%D7%96%D7%A7%D7%9F-%D7%A6%D7%94%D7%9C-%D7%90%D7%99%D7%A9%D7%95%D7%A8-%D7%A2%D7%93%D7%9B%D7%95%D7%9F>

צילום מסך של ההודעה מאתר האינטרנט של צה"ל מצורף ומסומן **מש/3**.

32. בנוסף, הדרג הפיקודי הבכיר הבהיר למפקדים, לרבות בכנסים רבי משתתפים, כי מצופה מהם לערוך בחינה עדכנית ועניינית של הבקשות, בראי הכלל בדבר חובת הגילוח והסמכות לתת היתר חריג במקרים המתאימים. בהקשר זה יודגש, ובניגוד מוחלט לנטען בעתירה, כי לא ניתנה הנחיה לדחות בקשות באופן גורף, להימנע מבחינה עניינית שלהן, או לנהוג בסטייה מהוראותיהם של כללי ההופעה שבפקודה. להפך, בהזדמנויות שבהן נידון הנושא בין הדרג הפיקודי הבכיר למפקדים הובהרה החשיבות שביישום קפדני של כללי ההופעה, על חריגיהם.

33. בעקבות עדכון כללי ההופעה בנוגע לגידול זקן הוגשו למפקדים ביחידות צה"ל השונות בקשות רבות מאוד – **עשרות אלפי בקשות**. לקצינת פניות הציבור באגף כוח האדם בצה"ל – היא הגורם המרכזי בצה"ל אליו פונים חיילים בטרזניה על החלטות של מפקדיהם (לצד נציב קבילות החיילים) – הוגשו **עשרות בודדות** של פניות בנושא.

לכלל הפניות ניתן מענה, בין אם מצד קצינת פניות הציבור עצמה, לאחר בירור מול המפקדים; ובין אם מצד מפקדיהם של החיילים, שהתבקשו להתייחס לטענות שהועלו ולהשיב להן. אשר לפניות של ב"כ העותרים שהופנו לפרקליטות הצבאית, ולא לקצינת פניות הציבור במישרין – כולן קיבלו אף הן מענה.

34. הטיפול בפניות כלל בירור מעמיק שלהן מול היחידות והמפקדים ומתן מענה לפונים בהתאם. במקרים המעטים שבהם העלה הבירור צורך בחידוד כללי ההופעה למפקדים, חידוד כזה נעשה והטעון תיקון תוקן. כך, בחלק מהמקרים הונחו המפקדים לבחון מחדש בקשה שהוגשה להם, בין אם בהליך של ערעור שיזם החייל ובין אם בהיעדרו של הליך כזה, תוך שהיית חובת הגילוח עד לסיום הבחינה. בהקשר זה יצוין כי לאחר שהתקבלו פניות מב"כ העותרים להשהות את מימוש ההחלטה הסופית עד להגשת עתירה לבית משפט נכבד זה, אף ניתן לחיילים פרק זמן נוסף בטרם יידרשו להתגלח. גורמי המשטר והמשמעת בצה"ל מוסיפים להטמיע את הפקודה בצה"ל באופן שוטף, להבהיר את כלליה ובמידת הצורך להנחות בדבר תיקון ליקויים נקודתיים שמתגלים. מכל מקום, לכלל הפניות שהוגשו לצה"ל ניתן מענה מטעם הפרקליטות הצבאית, קצינת פניות הציבור או מפקדי החיילים במישרין – בהתאם לעניין.

35. בנוסף, המשיבים יבקשו להבהיר, כי ביחס לכל אחד מהתצהירים שצורפו לעתירה נערכה בחינה של גורמי המשטר והמשמעת האמונים על הנושא באגף כוח האדם בצה"ל. כמו כן, גורמי אגף כוח האדם פנו בהתאם לצורך ליחידות בבקשות להתייחס לטענות המועלות

בתצהירים ולנתוני ההיתרים החריגים לגידול זקן שאושרו בהן לחיילים. הבדיקה שנערכה העלתה כי במרבית היחידות כלל לא ניכר שקיים פער בקיום ההוראות.

בצד זאת, נמצאו יחידות בודדות אשר הפערים בהן היו משמעותיים יותר, ובכלל זה גם נמצאו מקרים שבהם ההחלטות בבקשות לא נומקו באופן פרטני המתייחס לנסיבותיה של כל בקשה, ומול מפקדי היחידות נערך שיח לחידוד הכללים והטמעתם. ביחס ליחידות אלה חודדו ההוראות, ניתנו הנחיות לבחינה מחודשת של בקשות שהגישו חיילים לקבלת היתר חריג, וגורמי המשטר והמשמעת מלווים ככל הדרוש את המפקדים בהטמעת כללי ההופעה הרלוונטיים.

לצד זאת, יודגש כי הפניות והטענות השונות מעידות לעמדת המשיבים לכל היותר על ליקויים נקודתיים ואין בהן כדי להשפיע על התמונה הכוללת, לפיה נראה שככלל המדיניות שנקבעה בפקודה מיושמת בפועל והמפקדים מודעים להוראות הפקודה ומיישמים אותה כדבעי.

36. כן יצוין בהקשר זה, כי בדו"ח השנתי ה-49 של נציב קבילות החיילים, מינואר 2021, התייחס מ"מ הנציב לסוגיית מתן ההיתרים החריגים לגידול זקן. מ"מ הנציב ציין בדו"ח מספר מקרים בהם נמצא כי בקשות להיתר חריג לגידול זקן לא נבחנו בהתאם לכללי ההופעה. המקרים טופלו בהתאם, ומ"מ הנציב העיר על הצורך בהסברה נוספת בקרב המפקדים.

החלק הרלוונטי מדו"ח נציב קבילות החיילים מצורף ומסומן מש/4.

37. כמו כן, ביום 22.4.21 פורסם תיקון נוסף בפקודה, שבו נקבעה מגבלת זמן לקבלת החלטה בערעור שהוגש על החלטה לדחות בקשה להיתר לגידול זקן – 14 ימים – וכן הודגשה במסגרתו החובה לנמק את ההחלטה [ראו סעיף 43(ח)(4) בפקודה].

38. לעמדת המשיבים, יש בבחינת הטענות בידי קצינת פניות הציבור, כמו גם בדו"ח נציב קבילות החיילים, כדי לחזק את טענתם כי מדובר אך בקשיים פרטניים ונקודתיים ביישום עדכון כללי ההופעה. המשיבים אינם מקלים ראש בטענות ובקבילות, אך מנגד סבורים כי דומה שהדברים מעידים על קיומם של אפיקים לטיפול בתלונות פרטניות של חיילים. מעבר לכך, ההמלצות הפרטניות של מ"מ נציב קבילות החיילים, כמו גם הדו"ח עצמו, מעידים על קיומם של מנגנונים תומכים להבטחת הליכי בחינה תקינים בהתאם לכללי ההופעה. כמו כן יצוין, כי כאשר מטופלות עשרות אלפי בקשות להיתר חריג לגידול זקן, מטבע הדברים עלולות להתרחש תקלות נקודתיות בטיפול בהן, כפי שהתגלו אף בפועל, ואולם אין בכך כדי בהכרח לשקף את התמונה הרחבה או להעיד על המדיניות בצה"ל.

39. כמפורט בעתירה ובנספחיה, סביב תיקון הפקודה התנהלה חליפת מכתבים בין ב"כ העותרים לבין גורמי הפרקליטות הצבאית. בתוך כך, טענות שהועלו בעניין חיילים ויחידות נבחנו, ובהתאם לצורך גם ניתן מענה לדברים שעלו. נפרט להלן לגבי עניינם של העותרים.

40. העותרים הם 17 חיילים, בהם קצין בדרגת סגן-משנה (סג"ם), מחמש יחידות צבאיות, אשר החזיקו בהיתר חריג לגידול זקן במשך מספר חודשים ועד שנה טרם תיקון הפקודה בחודש יולי 2020. היתרים חריגים אלה נמסרו לעותרים בהתאם לכללי ההופעה והלבוש הקודמים, קרי, על ידי קציני משאבי אנוש אגפיים/זרועיים/פיקודיים, שאינם מפקדיהם של העותרים. בעקבות תיקון הפקודה הסתיים, בהתאם להוראות המעבר שנקבעו כאמור לעיל, תוקפם של ההיתרים החריגים אשר ניתנו לעותרים, והם נדרשו, כמו כל יתר החיילים במצבם, להגיש בקשות חדשות להיתר חריג למפקדי יחידותיהם. מפקדי העותרים דחו את בקשותיהם. בהמשך, חלק מהעותרים הגישו ערעורים על ההחלטות, אשר נדחו גם כן. בעקבות פניית באי-כוחם של העותרים לפרקליטות הצבאית, בקשותיהם של העותרים נבחנו במסגרת הליכי בחינה מחדש, תוך שניתנה להם שהות להימנע מחובת הגילוח עד לסיום הבחינה. להלן נעמוד על עניינם של העותרים ביתר הרחבה. כן יצוין, כי ככל הידוע למשיבים (ומהעתירה לא עולה אחרת), אף עותר לא פנה לנציב קבילות החיילים באשר לטענות מושא העתירה (לאחר התיקון משנת 2020 בפקודה).

עמדת המדינה

51. עמדת המדינה היא כי דין העתירה להידחות על הסף, מחמת שיהוי משמעותי בהגשתה, ואף לגופם של דברים, משהיא אינה מקימה עילה להתערבותו של בית משפט נכבד זה.

דין העתירה להידחות על הסף בשל שיהוי משמעותי

52. ראשית יצוין, כאמור לעיל, כי בעתירה דנן מתבקש לא רק ביטולו של התיקון משנת 2020 בפקודה, אלא שהלכה למעשה, מתבקש גם ביטולו של התיקון משנת 2015 בפקודה, שעה שמבוקש בעתירה להשיב על כנו את המצב שקדם לתיקון משנת 2015 בפקודה. כאמור, בית משפט נכבד זה כבר נדרש לעתירות בנוגע לתיקון משנת 2015 בפקודה – ולא מצא

להתערב בהוראות התיקון משנת 2015 בפקודה. מעבר לכך, ומעבר לנדרש, יצוין בכל הנוגע לתקיפת התיקון משנת 2015 בפקודה כי מדובר בשיהוי כבד שבכבדים, מקום בו מבוקש לבטל תיקון שנעשה למעלה מחמש שנים טרם הגשת העתירה דנן (שבאה בכלל אחרי תיקון מאוחר יותר בפקודה).

53. בנוסף, גם ככל שהעתירה נוגעת לביטולו של התיקון משנת 2020 בפקודה, היא לוקה בשיהוי משמעותי, סובייקטיבי ואובייקטיבי.

התיקון משנת 2020 בפקודה פורסם ביום 2.7.20, ותקופת המעבר למי שהחזיקו בהיתרים לפי הפקודה בנוסחה הקודם הסתיימה כזכור כעבור 90 ימים, קרי בתחילת אוקטובר 2020. העתירה דנן הוגשה ביום 12.1.21 – יותר מחצי שנה מאז פרסום התיקון משנת 2020 בפקודה, ויותר משלושה חודשים מאז סיום תקופת המעבר שנקבעה במסגרתו. מדובר אפוא בשיהוי משמעותי ומכריע, וזאת לא רק במישור הסובייקטיבי, אלא גם במישור האובייקטיבי בנסיבות העניין, שעה שהעותרים למעשה תוקפים הסדר שהוחל בכל רחבי צה"ל וזאת חודשים לאחר כניסתו לתוקף, על כל המשמעות הכרוכות בכך מבחינת ביטולו בשלב כזה: בקשתם של העותרים כי בית המשפט הנכבד יורה כעת על ביטול התיקון לפקודה ועל התוצאות הנובעות ממנו כמוה כבקשה לביטול עשרות אלפי החלטות שקיבלו מפקדים בצה"ל, לאורך מספר חודשים, בהתאם לאמור בהוראות הפקודה, וזאת על אף שעמדה בפני העותרים האפשרות לעתור בנושא כבר הרבה לפני המועד שבו הוגשה העתירה, וזאת מבלי שהצביעו על הצדקה מבוררת לבחירתם שלא לעשות כן.

54. כן יצוין, שאין גם בחליפת המכתבים עם גורמי המשיבים וב"איסוף" החומרים מצד העותרים כדי לרפא את פגם השיהוי המשמעותי – בן מספר החודשים – שבו לוקה הגשת העתירה. בית משפט נכבד זה כבר פסק, כידוע, לא פעם כי תכתובות מול הרשויות וניסיונות מולן לשנות את החלטתן אינן מאיינות את החובה להימנע משיהוי ולהגיש עתירה לבית המשפט במועד. יפים בהקשר זה לענייננו, למשל, דבריו של כבוד השופט (כתוארו אז) מלצר בבר"ם 9536/10 עמותת איגוד יצרני חומרי המחצבה בישראל נ' מינהל מקרקעי ישראל (26.12.10), שם נכתב, בין היתר, כדלקמן:

"זאת ועוד – אחרת. באשר למכרז הר שחר, כך טוענת המבקשת עצמה, הרי שתשובה (שלא הניחה את דעתה) נתקבלה כבר בתאריך 8.12.2010, ולא ברור מדוע לא פעלה בסמוך לאחר מועד זה. אף הטיעון של המבקשת, המועלה ימים אחדים לפני הגשת ההצעות במכרז עין חרוד, כי היא עדיין מצפה להבהרות כלשהן מן המשיב – איננה מניחה את הדעת. טענה שכזו אין בה כדי לשלול קיומו של שיהוי מאיין אפילו היתה זה העותר עצמו, המצוי בהתכתבויות עם רשויות המינהל, נגדן הוא עותר עתה (ראו: בג"ץ 410/78 מילס ישראל בע"מ נ' שר האוצר, פ"ד לג(1) 271 (1979); מקל וחומר כך כאשר המבקשת איננה מציגה התכתבויות שלה עם המשיב, כי אם של אחרים" (פיסקה 4; ההדגשות שבקו תחתי – לא במקור).

כן ראו דבריו של כבוד השופט פוגלמן בבר"ם 682/11 יוסף מוריס ובניו שירותי תברואה בע"מ נ' החברה למשק וכלכלה של השלטון המקומי בע"מ (25.1.11), לפיהם "טענה של עותר כי הוא נמנע מלהגיש את עתירתו במשך זמן רב מן הטעם שהמתין לתשובות מן הגורם המנהלי נגדו הוא עותר עתה, אין בה כדי לשלול קיומו של שיהווי" (פיסקה 8). כן ראו, למשל, בג"ץ 3250/13 האוניברסיטה העברית בירושלים נ' שר האוצר (9.8.15).

כן יודגש כי במקרה דנן, המשיבים נתנו מענה מהיר לפניית העקרוניות והפרטניות שהופנו אליהם, והעתירה הוגשה זמן ממושך, הנמדד בחודשים, לאחר קבלת המענה.

דין העתירה להידחות גם לגופם של דברים

55. בעתירה דנן מתבקש ביטולו של התיקון משנת 2020 בפקודה, ולא זו בלבד, אלא שהלכה למעשה, מתבקש גם ביטולו של התיקון משנת 2015 בפקודה, שעה שמבוקש בעתירה להשיב על כנו את המצב שקדם לתיקון משנת 2015 בפקודה – וזאת, אף שכאמור בית משפט נכבד זה נדרש לעתירות בנוגע לתיקון משנת 2015 בפקודה ולא מצא להתערב בהוראות הפקודה.

כך, מתבקש בעתירה צו על תנאי שיורה למשיבים כדלקמן (העמוד האחרון לכתב העתירה, סעיף 239):

א. מדוע לא יורו על ביטול התיקון, מאחר והוא פוגע באופן בלתי מידתי וללא כל הצדקה בזכותם של חיילי צה"ל לכבוד, וכן מפלה באופן פסול בין קבוצת החיילים המקיימים אורח חיים דתי ובין קבוצת החיילים שאינם מקיימים אורח חיים זה, ובכללם העותר.

ב. מדוע לא יוסיפו להחיל את הוראות הפקודה כפי שהיו בתוקפן עד ליום 30.06.2015, ואשר הסמיכו כל מפקד בדרגת סגן אלוף להתיר לחייל המצוי תחת פיקודו לגדל זקן או שפם בהתאם לרצונו החופשי ולאורחות חייו, מטעמי דת או מטעמים אישיים אחרים, בכפוף לשיקול דעתו של המפקד, וזאת כפי שהיה בעניינו של העותר ושל חיילים רבים עד לתיקון הפקודה.

ג. מדוע לא ישיבו לעותרים את היתרי גידול הזקן אשר היו בקשותם ואשר נשללו מהם ללא שינוי נסיבות, ללא הצדקה וללא הנמקה כדין.

ד. לחילופין, יבקש העותרים מבית המשפט הנכבד להעניק לו ולכלל חיילי צה"ל שנפגעו או צפויים להיפגע מהתיקון כל סעד אחר אותו יראה בית המשפט הנכבד כנכון וצודק ליתן בנסיבות העניין.

56. כעולה מהטענות בעתירה ומהסעדים המבוקשים, העותרים מבקשים את ביטול התיקון משנת 2020 בפקודה, וזאת הן מטעמים שנוגעים להוראות הפקודה עצמן ולעמידתן בכללים החוקתיים הנוגעים לפגיעה בזכויות; הן מטעמים שנוגעים ליישומה של הפקודה או ל"מדיניות" יישום זו שמונחת הלכה למעשה, כטענת העותרים, בבסיס יישומה של הפקודה.

57. לעמדת המדינה, דין העתירה להידחות, בהיעדר עילה להתערבותו של בית המשפט הנכבד. נתייחס לדברים כסדרם.

ההסדר שנקבע הוא חוקתי ואין כל עילה להתערבות בו, כפי שגם מצא בית המשפט הנכבד אך לפני שנים ספורות

58. כפי שפורט לעיל, הוראות המהות בפקודה בדבר המבחן למתן היתר לגידול זקן – קרי שגילוח הוא החובה וניתן לתת היתר חריג לגידול זקן אם נמצא כי גידול הזקן מהווה חלק **מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל או כי קיימת סיבה חריגת אחרת המצדיקה מתן היתר** – כפי שנקבעו במסגרת התיקון משנת 2015 בפקודה, **נותרו על כנו, ולא חל בפקודה שינוי לגביהן.**

59. רבות מהטענות בעתירה עוסקות, הלכה למעשה, בהוראות אלה, מבחינת ההצדקה להן, שאלת פגיעתן בזכויות שלפי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו ועמידתן במבחנים החוקתיים הקבועים בו, ועוד כהנה וכהנה, ולמעשה מבוקשת, כאמור לעיל, ביטולן והחזרת המצב שקדם לתיקון משנת 2015 בפקודה.

אלא שכאמור, עתירות בנושא הוראות אלה ויישומן נידונו בפני בית משפט נכבד זה, ואך לפני שנים ספורות, בעניין אצ'ילדייב ובעניין רונן, ובית המשפט הנכבד לא מצא עילה להתערבות בהוראות הפקודה ויישומה.

לעמדת המדינה, אין אפוא כל מקום, והעתירה לא ביססה כל עילה, להידרש לעניין זה שוב – ולמעשה גם בשיהוי של שנים – לאחר שהדברים כבר הובאו לפתחו של בית משפט נכבד זה, אשר לא מצא עילה להתערבות בהם.

60. לשם הזהירות בלבד, ובבחינת מעבר לנדרש אפוא, ייאמר גם כי לעמדת המדינה ההוראות בפקודה בעניין חובת הגילוח והאפשרות למתן היתר חריג לגידול זקן הן הוראות שנקבעו כדין, בסמכות, והן סבירות ומידתיות, ועומדות בכללים החוקתיים, ולא קמה כל עילה להתערבות בהן – כפי שכאמור נמצא גם על ידי בית משפט נכבד זה ואך לפני שנים ספורות.

נפרט להלן את הדברים, ובתוך כך נידרש גם לכך שגם שני השינויים שנעשו בתיקון משנת 2020 בפקודה – בדבר זהות הגורם המוסמך לתת היתר חריג לגידול זקן ובדבר קביעת תוקף להיתר, למשך שנה (תוך שלאחר מכן ניתנת לחייל אפשרות להגיש בקשה חדשה להיתר) – אינם מגלים כל עילה להתערבותו של בית המשפט הנכבד.

61. אמנם, חובת הגילוח מגבילה במידה מסוימת את האוטונומיה של החייל להחליט לגדל זקן וכפועל יוצא מכך לעצב את מראהו. אלא, **שזכותו של החייל לגדל זקן אינה זכות מוחלטת והיא עשויה לסגת מפני אינטרסים שונים, וביניהם גם הצורך בשמירה על כללי המשמעת בצה"ל – ובכלל זה כללי הופעה ולבוש, תוך שדומה שעל כך גם העותרים אינם חולקים.**

62. בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו נקבעה, בנוסף ל"פיסקת ההגבלה" שבסעיף 8, "פיסקת הגבלה" ייחודית בסעיף 9 שכותרתה "סייג לכוחות הבטחון" – וזו הוראתה:

"אין מגבילים זכויות שלפי חוק-יסוד זה של המשרתים בצבא הגנה לישראל, במשטרת ישראל, בשירות בתי הסוהר ובארגוני הבטחון האחרים של המדינה, ואין מתנים על זכויות אלה, אלא לפי חוק ובמידה שאינה עולה על הנדרש ממהותו ומאופיו של השירות."

סעיף זה מכונה גם "פיסקת ההגבלה הביטחונית", קרי כזו המתייחסת לפגיעה בזכויות שלפי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו בגופים הביטחוניים השונים ובראשם צה"ל.

63. פיסקת ההגבלה הביטחונית משקפת את הכרתו של מחוקק-היסוד בכך שהשירות בצבא ובארגוני בטחון אחרים, אשר פעילותם מבוססת על משמעת וסדר, טומן בחובו פגיעות מסוימות בזכויות של המשרתים בהם. פגיעות אלה נדרשות לצורך קיום הצבא והגשמת מטרותיו הביטחוניות.

64. השאלה היא אפוא האם ההסדרים שנקבעו בתיקון משנת 2020 בפקודה עומדים במבחני פיסקת ההגבלה הביטחונית – קרי האם הם נעשו לפי חוק, ובמידה שאינה עולה על הנדרש ממהותו ומאופיו של השירות. לעמדת המדינה, שתפורט להלן, ברור שההסדרים שנקבעו בתיקון לפקודה עומדים בתנאי פיסקת ההגבלה הביטחונית.

65. ראשית, באשר לתנאי שהגבלת הזכויות תיעשה "לפי חוק", יצוין כי ההגבלה על גידול הזקן אכן נעשית לפי חוק, שעה שעוגנה בפקודת קבע של אגף כוח אדם בצה"ל, בהתאם להסמכה שבסעיף 2א לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955 לקבוע בפקודות הצבא הוראות בדבר סדרי המשמעת בצה"ל ולהטיל בהן חובות ואיסורים על חיילים. ההוראה שנקבעה בכללים לעניין גידול זקן בצה"ל מהווה חלק מאותן הוראות.

66. מכאן לתנאי המהות, קרי שהגבלת הזכויות תיעשה באופן מידתי כנגזר ממהותו ומאופיו של השירות.

67. חלק מרכזי במהותו ובאופיו של השירות בצה"ל, כפי שגם בצבאות אחרים, הוא **ההקפדה על סדר ומשמעת, החיוניים לפעולתו התקינה והטובה של הצבא**. בהתאם לכך, נהוגים בצה"ל מאז הקמתו כללים מחייבים ואחידים של משמעת וסדר. עמד על כך כבוד השופט (כתוארו אז) אור בבג"ץ 5319/97 קוגן נ' הפרקליט הצבאי הראשי, פ"ד נא(5) 67, 85-86 (24.11.97):

"המונח "משמעת" הוגדר, בזיקה לשירות בצבא, כ"מודעות מושרשת לכוחה הסמכותי של הרשות הפיקודית ונכונות לציית לפקודותיה (החוקיות) בכל תנאי – גם בנסיבות קשות ומסוכנות ביותר" (ע' מודריק שפיטה צבאית [30], בעמ' 62). [...] אין חולק כי השמירה הקפדנית על עיקרון זה היא חיונית לארגון הצבאי,

אשר נבחן ביכולתו להתמודד עם מצבים קיצוניים שבהם נשקפת
לפרטים הפועלים בו סכנת חיים. [...].

68. אכן, למשמעת נודעת חשיבות רבה לעניין יכולתו של הצבא לעמוד במשימותיו. בהתאם,
נעשים מאמצים רבים להשליט את המשמעת בשגרה הצבאית, ובתוך כך בחיי היום-יום
של החיילים. הדבר בא בין היתר לידי ביטוי בהוראת הפיקוד העליון 6.0302 "משמעת -
אחריות מפקדים ואחריות מטה" (להלן גם "פקודת המשמעת"):

"המשמעת היא בעלת חשיבות מרבית להבטחת פעילותו התקינה
של צה"ל והיא תנאי הכרחי לביצוע מלא ויעיל של המשימות
המוטלות עליו. מפקדים וחיילים כאחד מצויים לשמור על קיום
המשמעת והציות לחוק ולפקודות ולהקפיד עליהם." (סעיף 1
לפקודת המשמעת).

קבוע בפקודת המשמעת, "המפקד הוא האחראי לאכיפת המשמעת" (סעיף 2), ובתוך כך
הוא אף האחראי "לפקח על קיום הפקודות ולוודא את ביצוען" (סעיף 5(ב)).

הוראת הפיקוד העליון 6.0302 "משמעת - אחריות מפקדים ואחריות מטה" מצורפת
ומסומנת מש/11.

69. כללי ההופעה והלבוש בצה"ל מהווים חלק אינטגרלי מהשלטת המשמעת בצה"ל, והם
מתפרשים על פני עשרות רבות של עמודים ומהווים חלק מכללי המשמעת החלים בצה"ל.
בין היתר, הכללים מסדירים שורה ארוכה של נושאים, כגון מספר התכשיטים שמותר
לענוד, חובת תספורת לגברים, מגבלות על תסרוקתן של חיילות ועוד.

70. כללי ההופעה והלבוש נאכפים בקפידה על ידי המפקדים, על ידי בעלי תפקידים בתחום
המשמעת ועל ידי חיילי המשטרה הצבאית. הפרת הכללים מהווה עבירה של אי-קיום
הוראות המחייבות בצבא לפי סעיף 133 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, ואף עבירה
עצמאית וייחודית של פגיעה במשמעת לפי סעיף 132 לחוק זה.

71. חייל המפר את כללי ההופעה והלבוש צפוי לסנקציות שונות. כך, למשל, חיילת המופיעה
בשיער פזור, חייל ששכח להתגלח בבוקר המסדר, חייל שצבע את שיערו, חיילת שצבעה את
ציפורניה בצבע אסור – כל אלה מייצגים מגוון התנהגויות שעניינן ביטוי עצמי של הפרט,
אשר בנסיבות אזרחיות לא היה עולה על הדעת להגדירו כעבירה. ואולם, בנסיבות השירות
הצבאי המדובר בעבירה שעונש בצידה, בהתאם לחומרתה.

72. לנוכח חשיבותה של המשמעת בצבא והשגת אחידות בין החיילים במסגרתה, כללי ההופעה
והלבוש מטילים על כלל החיילים חובה לעמוד בהם. עם זאת, הכללים מכירים בכך שניתן
לפטור חייל מעמידה בהם במקרים המתאימים. לדוגמה, טעמים רפואיים עשויים להצדיק
מתן פטור לחייל מנעילת נעליים צבאיות; חיילת טבעונית זכאית, בכפוף להליך אישורים
שהוגדר, לחבוש כומתה שאינה עשויה צמר; וכיו"ב.

73. בין השאר, חייל רשאי לבקש היתר חריג לגדל זקן מטעמים רפואיים (מה שאינו מענייננו בעתירה דנן), וכן מטעמים אישיים-דתיים או מטעמים אישיים אחרים וזאת אם גידול הזקן מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל או שקיימת סיבה חריגה אחרת המצדיקה מתן היתר.

כלומר, כללי ההופעה והלבוש מנסים להשיג אחידות מירבית בין המשרתים, תוך הכרה בחריגים הנובעים בין היתר מזהותו של החייל ומבלי שהדבר יפגע במשמעת הצבאית בכללותה.

74. החריג לחובת הגילוח מטעמים אישיים או אישיים-דתיים, שעניינו כאמור שגידול הזקן מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל, נקבע ברוח האמור בבג"ץ 205/94 עקיבא נוף נ' מדינת ישראל – משרד הביטחון, פ"ד נ(5) 449 (29.1.97) (להלן "עניין נוף"), תוך הכרה בכך שקיימים מקרים בהם זקנו של חייל מהווה חלק מדמותו, הווייתו או זהותו, הן כשמדובר באדם דתי והן כשמדובר באדם חילוני.

75. לעמדת המשיבים, הגבלת גידול הזקן עולה בקנה אחד, ומהווה חלק חשוב, ממהותו ומאופיו של השירות הצבאי, שכרוך בצורך חיוני בשמירה על סדר ומשמעת לצורך הבטחת פעילותו התקינה והטובה של הצבא – ומכאן שההסדרים שנקבעו נקבעו לתכלית שהיא בוודאי ראויה – וההסדרים שנקבעו הם מידתיים ואינם עולים על הנדרש ממהותו ומאופיו של השירות הצבאי, כפי שיפורט כעת.

76. לעמדת המשיבים, הכללים שנקבעו בפקודה עומדים בתנאיה של פסקת ההגבלה הביטחונית לפי סעיף 9 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו ואינם מקימים כל עילה להתערבות בהם, וזאת כאמור כפי שגם מצא בית משפט נכבד זה בעתירות שהוגשו אך לפני שנים ספורות. החובה – והחריגים בצידה – על חיילים לגלח את זקנם מתחייבת מטעמים של ארגון, סדר, משטר ומשמעת המאפיינים את השירות הצבאי. חובה זו, יחד עם החריגים שנקבעו לגביה בכללי ההופעה והלבוש, עומדת במבחני פסקת ההגבלה הקבועה בסעיף 9 לחוק היסוד.

77. באשר למבחן המשנה הראשון של המידתיות, **מבחן האמצעי המתאים להשגת התכלית (מבחן ה"רציונליות")**, עניינו בשאלה האם מתקיים קשר של התאמה בין האמצעי שנבחר לבין התכלית שאמצעי זה נועד להגשים. כפי שהרחבנו לעיל, כללי ההופעה והלבוש נועדו להבטיח סדר והופעה מכובדת, אשר הם מערכי היסוד של המשמעת הצבאית. סדר, ניקיון והופעה מכובדת הם אלמנטים המופיעים במספר רב של הקשרים חברתיים השונים מן ההקשר הצבאי, ונחוצים הם ביתר שאת על מנת להבטיח נראות וייצוגיות במערכת הצבאית. המגבלה המוטלת בפקודה על גילוח זקן היא הוראה בסיסית שמטרתה סדר ומשמעת, אשר לשם השגתם נדרשת השגת מידה מסוימת (הגם שלא מוחלטת) של אחידות בין כל החיילים המשרתים בצבא. נראה, כי לא ניתן לחלוק על כך שחובת הגילוח מתאימה להשגת מטרת המשמעת והאחידות.

מעבר לכך, גם בקביעת מפקדי היחידות כגורמים המוסמכים לתת היתר ובקביעת תוקף להיתר (לצד מתן האפשרות להגיש בקשה חדשה לקראת תום תוקפו של ההיתר) – כפי שנקבע במסגרת התיקון משנת 2020 בפקודה – יש משום השגת התכלית, בכך שמדובר בגורמים שיש להם היכרות קרובה יותר עם החיילים ויכולים לעמוד היטב על שאלת קיום המבחנים שנקבעו בפקודה בהם, ובכך שקביעת התוקף מבטיחה מעקב סביר אחר מצב הדברים העדכני ובכך שמירה שההיתר החרגי לא יחרוג מעבר לנדרש. באשר לטענת העותרים כי אין קשר רציונלי בין סירוב גורף לבקשות להיתר לבין השלטת משמעת, אזי כאמור, ההנחה כי יש מדיניות לדחייה גורפת של בקשות, שבבסיס הטענה, היא שגויה.

78. באשר למבחן המשנה השני של המידתיות, הוא מבחן האמצעי שפגיעתו פחותה, המשיבים סבורים כי גם בראי מבחן זה לא קמה כל עילה להתערבות בתיקון לפקודה. העותרים מבקשים לטעון בעתירתם, כי צה"ל יכול היה יכול לנקוט חלופות פחות פוגעניות, תוך שמתייחסים לאפשרות הותרת הסמכות בידי מספר מצומצם של גורמים, או להגדרת קריטריונים ברורים יותר, לטענתם, לשם קבלת היתר.

באשר לעניין הקריטריונים, ראשית יצוין, כאמור, כי המבחן המהותי למתן היתר נקבע כבר בתיקון משנת 2015 בפקודה, ובית משפט נכבד זה לא מצא להתערב בו. מעבר לכך, יוזכר כי במסגרת ההוראות שנקבעו, מפקד רשאי לתת היתר חריג לגידול זקן אם השתכנע כי הזקן מהווה חלק בלתי נפרד מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל מגיש הבקשה, או כי קיימת סיבה חריגה אחרת המצדיקה מתן היתר. קריטריון זה עולה בקנה אחד עם פסיקת בית המשפט הנכבד בעניין נוף, והוא משמש כאמת מידה לבחינת הבקשות. המשיבים סבורים כי אין מקום לקבוע קריטריונים קשיחים יותר בעניין זה, הנוגע מלכתחילה להערכה של מקום הזקן בדמותו, בהווייתו או בזהותו של חייל. המפקדים נדרשים להפעיל את שיקול דעתם בהתבסס על הנימוקים שהציג החייל – שאינו מוגבל בנימוקיו למאפיינים או לתבניות ספציפיים כלשהם – ועל המלצת מפקדו של החייל (ובמקרה של בקשה מטעמים אישיים-דתיים, גם על המלצת רב היחידה). אין כל פסול בהקשר זה בקריטריון שנקבע בכללי ההופעה והלבוש.

גם באשר להוראה בדבר זהות הגורם המוסמך – מפקדי היחידות של החיילים בדרגת סא"ל ומעלה – המשיבים סבורים כי ההחלטה להפקיד את הסמכות בעניין הנוגע למשמעת החיילים בידי מפקדי היחידות של אותם חיילים היא החלטה מתבקשת, סבירה ומאוזנת, המצויה בלב ליבו של שיקול הדעת הצבאי, ואין להתערב בה, ובוודאי שאין ניתן לומר עליה כי "ישנו אמצעי פוגעני פחות ממנה". לא ברור מה הדבר הפוגעני במיוחד בכך שמפקדי היחידות יהיו הגורם המוסמך. כאמור, מדיניות זו מאפשרת פיקוח על המשמעת ביחידות השונות והטמעת נורמות על ידי המפקדים; משרתת תכלית חשובה של בחינת הבקשות על ידי גורם המצוי בשרשרת הפיקוד של החייל ובעל היכרות עמו (בין באופן אישי ובין באמצעות המפקדים הישירים הכפופים למפקד היחידה); ומסייעת בבחינה אחידה של בקשות בתוך כל יחידה.

כפי שנאמר כבר לעיל, היתרונות במספר מצומצם יחסית של גורמים המוסמכים לתת היתר חריג עמדו לנגד עיני המשיבים בעבר, עת הועברה בשנת 2015 לקציני משאבי האנוש הפיקודיים הסמכות למתן היתר חריג, ויתרונות אלה עומדים לנגד עיניהם גם כיום. ואולם, מהניסיון שהצטבר מאז העברת הסמכות עלה, כאמור, כי מדובר בצמצום יתר על המידה, בשים לב לבקשות הרבות המוגשות לקבלת היתר חריג, ולאפשרותם המוגבלת של קציני משאבי האנוש הפיקודיים לבחון כל בקשה בכובד ראש ובהתאם לנסיבותיה – בפרט בהיעדר היכרות עם החיילים, ובהיותם מופקדים על מספר רב מאוד של יחידות צבאיות. בכל הכבוד, נראה כי גם גורמים אלה וגם גורמים אלה הם גורמים שניתן היה לבחור בהם, ובהקשר זה ברור כי מדובר ב"מתחם מידתיות" שמאפשר לרשות לבחור בין החלופות השונות, ולא קמה כל עילה להתערבות בבחירה, ובוודאי כאשר מדובר בהחלטות צבאיות-מקצועיות בענייני כוח אדם בצה"ל.

באשר להוראה בדבר קביעת תוקף להיתר, העותרים טוענים עוד כי ההחלטה להגביל את תוקפו של היתר חריג לתקופה של שנה, שבסופה יש לחדשו, אינה אמצעי שפגיעתו פחותה. בכל הכבוד, המשיבים סבורים אחרת: בחינה מחודשת היא תנאי בסיסי לשמירה מתמשכת על המשמעת ולאכיפת הכללים באופן שוויוני ואחיד, תוך לקיחה בחשבון של מצב הדברים **העדכני**. כאמור, שינויים באורח חייו של החייל – בין אם במישור האישי ובין אם במישור האישי-דתי – עשויים להשפיע על זכאותו להיתר, והמפקדים נדרשים לקחת זאת בחשבון בעת שהם בוחנים את הבקשה. המשיבים סבורים כי היתר לגידול זקן, הניתן מלכתחילה באופן **חריג** בראי חובת הגילוח הבסיסית, לא נכון שיינתן, מראש, בבחינת "כרטיס פתוח", לאורך כל תקופת השירות של החייל. כך, גם היתרים רפואיים (שאינם קשורים בהכרח לגידול זקן) ניתנים, ככלל, לתקופת זמן קצובה, כדי ללמוד האם חל שינוי בנסיבות המצדיק את המשך ההיתר, וזאת ללא כל קשר לתיקון הפקודה. למותר לציין כי אין לחייל כל זכות קנויה לכך שהיתר חריג שניתן לו יישאר בתוקפו למשך כל תקופת שירותו ולא ייבחן מחדש, והעותרים לא הצביעו על מקור לזכות כזו. כן יוער, כי התקופה שנקבעה היא תקופה לא קצרה כלל – מדובר בהיתר שניתן לשנה (קרי יותר משליש תקופת השירות בחובה), וגם בכך יש כדי ללמד על כך שאין מדובר בקביעה שאינה עומדת במבחן משנה זה של המידתיות.

כן יוער בהקשר זה, כי המשיבים סבורים שגם אלמלא נקבע בכללי ההופעה והלבוש הצורך בחידוש היתרים חריגים, המפקדים היו מצופים לבדוק מעת לעת את ההצדקה להיתר שניתן, וזאת כחלק מחובתם להקפיד על יישום כללי ההופעה והלבוש ביחידותיהם. אין בדרישה לחידוש היתר שניתן כדי לומר שאין משקל לכך שהחייל גידל עד כה זקן. כאמור, אמת המידה הרלוונטית היא אם הזקן מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל או שקיימת סיבה חריגה אחרת למתן ההיתר. המפקד מצופה לבחון את הבקשה שהגיש החייל בהתאם לאמת מידה זו, ובהקשר זה נודעת חשיבות לעובדה כי חייל מגדל **מטעם זה** זקן ברציפות מזה תקופה ארוכה.

כמו כן נטען בעתירה, לגבי מי שכבר החזיקו בהיתר ונדרשים לחדשו, כי הרשות אמנם מוסמכת לשנות את החלטתה, אך ישנה הנחה ניתנת לסתירה נגד השינוי האמור, בין היתר, בשל הגנה על אינטרס ההסתמכות והציפייה של הפרט, מניעת שרירותיות, והצורך בוודאות משפטית. בהקשר זה יטענו המשיבים, כי היתר חריג לגידול זקן שניתן בעבר, בכל הכבוד, אינו מביא להסתמכות, פעולות תכנון, או ציפייה, המהוות פגיעה נוספת בחייל שהחזיק בו אשר נדחתה בקשתו בבחינה מחודשת, ואין פסול בכך שרשויות הצבא יידרשו, בחלוף זמן מאז מתן ההיתר, לשאלה האם עדיין מתקיימים התנאים למתן ההיתר, שכאמור מהווה חריג לחובת הגילוח הנדרשת כחלק מהשלטת המשמעת והסדר בצה"ל.

79. באשר למבחן המשנה השלישי של המידתיות, הוא **מבחן המידתיות במובן הצר** הבוחר את התועלת לעומת הנזק: לעמדת המשיבים, עדכון כללי ההופעה והלבוש עומד אף במבחן זה. מעבר לכך שכאמור ההוראה המהותית כבר נבחנה על ידי בית משפט נכבד זה אך לפני שנים ספורות ולא נמצאה עילה להתערב בה, הרי שגם לגופם של דברים לא קמה כל עילה להתערבות. הפגיעה המדוברת היא מתוחמת, לפרק הזמן שהחייל נמצא בשירות צבאי, ותוך שישנה אפשרות לקבל היתר במקרים העונים למאפיינים השונים שנקבעו בפקודה, והנזק לפיכך מוגבל בהיקפו, בעוד שחשיבות המשמעת בצה"ל היא רבה ומשמעותית. ונזכיר שוב כי פסקת ההגבלה הרלוונטית למשרתים בצה"ל מצויה בסעיף 9 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, וכך גם ביחס לבחינת המידתיות במובנה הצר. יפים לעניין זה דבריו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ 6055/95 **צמח נ' שר הביטחון**, פ"ד נג(5) 241, 266 (14.10.99):

"מידתיות הפגיעה בזכויות של המשרתים בכוחות הביטחון תלויה במהותו ובאופיו של השירות, ולפיכך היא עשויה להיות שונה ממידתיות הפגיעה באדם שאינו משרת בכוחות הביטחון."

ועוד נקבע שם כי –

"המהות והאופי של השירות הצבאי כוללים גם את ההקפדה על המשמעת בצבא, את צמצום ההופעה של היעדרות מן השירות וכיוצא באלה. לפיכך, פסקת ההגבלה הביטחונית שבסעיף 9 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו מתירה פגיעה בזכויות החייל אם הדבר נדרש, לדוגמה, לצורך השמירה על המשמעת בצבא, ובלבד שהפגיעה לא תעלה על המידה הנדרשת לצורך זה." (עמ' 281-280).

80. על הדבר עמד אך לאחרונה פרופ' אהרן ברק, נשיא בית המשפט העליון לשעבר, אשר נדרש במאמר שכתב – "פסקת ההגבלה הבטחונית וצבא ההגנה לישראל" [בתוך **ספר אליקים רובינשטיין** כרך ב 985 (עורכים אהרן ברק, מרים מרקוביץ-ביטון, אילת פרוקצ'יה ורינת סופר, 2020)] – לאיזון שנערך בצה"ל בהקשר זה. כפי שכותב פרופ' ברק במאמר, בהסדר הקבוע בכללי ההופעה והלבוש יש אמנם משום פגיעה חוקתית, אלא שזו מתחייבת ממהותו ומאופיו של השירות הצבאי וכלולים בה האיזונים החוקתיים הנדרשים. כך, קובע פרופ' ברק במאמר כי "הסדר זה מטבעו פוגע באישיותם של אותם חיילים שעל פי הפקודה החדשה אינם רשאים לגלח את זקנם כרצונם. חוקיותה של פגיעה זו תקבע על פי פסקאות

ההגבלה (הכללית והבטחונית). השאלה הניצבת היא האם הפגיעה היא במידה שאינה עולה על הנדרש ממהותו מאופיו של השירות הצבאי? (עמ' 1023), ולכך משיב פרופ' ברק בהמשך הדברים כי –

”מהותו ואופיו של השירות מחייבים שמירה על הסדר והמשמעת, ואלה מצדיקים את האיסור על גידול זקן. משקלם של שיקולים אלה יש בהם כדי להצדיק פגיעה ברצונו של חייל לגדל זקן. עם זאת, אין בשיקולים אלה כדי להצדיק איסור על גידול זקן מקום בו גידול הזקן מקורו בטעמים אישיים המהווים חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל.” (עמ' 1024).

81. לסיכום חלק זה, המשיבים סבורים כי כללי ההופעה והלבוש – על חובת הגילוח הקבועה בהם, על החריגים שנקבעו לחובה זו, ועל מנגנון הטיפול בבקשות שעוגן בכללים – עולים בקנה אחד עם כללי הדין ולא קמה כל עילה להתערב בהם.

באשר לטענות בדבר מדיניות סמויה כביכול של דחיית בקשות גורפת

82. כאמור, בעתירה נטען בין היתר כי בצה"ל ישנה "מדיניות מוכחשת" של דחייה כמעט גורפת של בקשות למתן היתרים חריגים, וזאת כדי שלא יימצאו כמעט בצה"ל בעלי זקן. אין בנמצא מדיניות כזו, כפי שכבר צוין לעיל, ולא זו בלבד, אלא שהנתונים בדבר מתן ההיתרים, במסגרת הפקודה העדכנית, אף הם מעידים על כך שאין לטענה על מה לסמוך.

83. כך, נכון לתחילת חודש מאי 2021, בצה"ל מחזיקים כ-43,000 חיילים בהיתר חריג לגידול זקן. כ-32,500 מתוכם הם חיילים בשירות חובה, וכ-10,500 הם אנשי קבע. כמחצית מסך ההיתרים ניתנו מטעמים אישיים-דתיים, וכמחצית ניתנו מטעמים אישיים.

84. המסמכים הבודדים שצורפו לעתירה ושבהם מבקשים העותרים למצוא תימוכין לטענתם האמורה בדבר אותה "מדיניות מוכחשת", מלמדים לכל היותר על פגמים נקודתיים ביישום הוראות כללי ההופעה והלבוש. להלן יבקשו המשיבים להתייחס למסמכים אלה בקצרה.

85. אשר לצילום ההודעה המופיעה בנספח ד'1 לעתירה – במסגרת ההודעה צוין במפורש כי כל חייל שמעוניין להגיש בקשה להיתר חריג יכול לעשות זאת, אך הובהר כי אין הכרח שבקשה של חייל שהחזיק בידיו היתר חריג תאושר, וזאת בהתאם לכללי ההופעה והלבוש. כאמור, כללי ההופעה והלבוש עודכנו לאחר שנמצאו פערים ביישומם, ועל כן הוחלט כי כל החיילים המעוניינים בהיתר יגישו בקשה חדשה; כי מפקדי היחידות הם אלה שיבחנו את הבקשות; כי היתרים שניתנו בעבר יעמדו בתוקפם עד להכרעה בבקשות החדשות; וכי היתר שניתן יעמוד בתוקפו למשך שנה, ואז יידרש לחדשו. האמור בנספח ד'1 לעתירה אינו סותר זאת.

86. אשר לצילום המסמך המופיע בנספח 2'ד לעתירה, בו צויין רידוד במספר ההיתרים, יצוין כי אין מניעה בצמצום היתרים חריגים במקרים בהם לא נמצאו, בבחינה עדכנית, נסיבות חריגות למתן היתר חריג. הודעה זו, ככל שאכן פורסמה, אינה גורעת מהדרישה המופיעה בכללי ההופעה והלבוש לבחינה פרטנית של בקשות חיילים.

87. באשר לנספח 3'ד לעתירה, בו נראה צילום מסך של הודעת דואר אלקטרוני המעדכנת על תום בחינת בקשות ביחידה: בהודעה נכתב בין היתר כי "לאחר עיון מעמיק בכל הבקשות החלטתי לאשר/לא לאשר בהתאם למה שכתבתם", ובתוך כך, לאחר מכן בהודעה, מצוין כי במקרים מסוימים (למשל, בקשות שהוגשו בנימוק של ביטחון עצמי), נדחו בקשות שונות על בסיס "עקרונות בנושא". לאור האמור, הוראות הפקודה הובהרו ליחידה, ובפרט הצורך בבחינה פרטנית של כל מקרה ומקרה לגופו.

88. אשר להודעה המופיעה בנספח 4'ד לעתירה, ובה נכתב בין היתר כי גידול זקן על פני אביו של חייל מהווה תנאי לקבלת היתר חריג, המשיבים יבהירו כי מבירור שנערך מול היחידה, עלה שבהתאם לבחינה שעורכים מפקדי היחידה, כלל לא מדובר בקריטריון לאישור או דחיית בקשה להיתר חריג. מכל מקום, אמירה מעין זו אינה עולה בקנה אחד עם כללי ההופעה והלבוש ואינה מייצגת את מדיניות הצבא. הדבר חודד ליחידה הרלוונטית. בהקשר זה יודגש כי בקשתו של עותר 6 נבחנה לגופה ונדחתה גם לאחר שצוין בה כי אביו מגדל זקן.

89. בנספח 5'ד לעתירה נראה צילום מסמך צבאי בו מצוין בין היתר כי "מדיניות הצבא וחיל האוויר היא לא לאשר פטורי זקן. יש לבחון כל מקרה לגופו ולאשר במקרים חריגים בלבד". אכן, בצבא הכלל הוא גילוח, ובמקרים חריגים יינתן היתר חריג לגידול זקן. לצד זאת, המשיבים סבורים כי היה מקום לנסח את המסמך אחרת, אך כיוון שלא ברור מהמסמך באיזו יחידה בחיל האוויר מדובר או כל פרט מזהה אחר שיכול לסייע באיתור היחידה הרלוונטית, לא ניתן היה להבהיר את העניין בפני הגורמים הרלוונטיים.

90. בנספח 6'ד לעתירה צורף צילום הודעה בדבר ביטול תוקפם של היתרים שניתנו בעבר, תוך החלטה על מתן היתר חדש לכלל החיילים שהחזיקו בהיתר כאמור. לא ברור כיצד הדבר מבסס את טענותיהם של העותרים. במסמך גם מוזכרת תופעה של חיילים שנעים עם זקן ללא היתר, דבר המעיד על חשיבות ההקפדה על כללי ההופעה והלבוש והקשר ההדוק בינם לבין המשמעת בצבא.

91. בנספח 7'ד לעתירה נראה מקטע מהחלטה של נציב קבילות החיילים, בה מצוין בין היתר כי הגורם המוסמך בפקוד לבחינת היתר לגידול זקן "דן באופן אישי ומעמיק בעשרות בקשות להיתר בכל שבוע" (ההדגשה לא במקור). עוד מצוין כי "ככלל, הנחיית הרמטכ"ל היא לצמצם את כמות ההיתרים, ולכן, גם במקרים בהם המלצת המפקד חיובית לאישור ההיתר, הבקשות מאושרות על ידי אל"ם גילי במקרים חריגים" (ההדגשה לא במקור). כאמור, ההנחיה לפיה מתן היתר לגידול זקן היא בבחינת חריג מעוגנת בכללי ההופעה

והלבוש, ואין כל פגם בכך שדרג הקצונה הבכירה בצה"ל יעמוד על ההקפדה הנדרשת באכיפת כללי המשמעת.

92. אשר לטופס המופיע כנספח 8'ד לעתירה, שכותרתו "טופס ויתור על הגשת בקשת אישור חריג לגידול זקן או שיער", יובהר כי מדובר בטופס שגובש בשנת 2017 (זמן רב מאוד לפני שינוי הכללים מושא עתירה זו), כיוזמה מקומית באחת מיחידות הצבא. מבדיקת גורמי המשיבים עולה כי מדובר בטופס שלא אושר על ידי הגורמים המוסמכים באגף כוח האדם בצה"ל או בפיקוד, אשר הופסק השימוש בו. לשלמות התמונה, יצוין כי נמצא שבעבר, מטרת הטופס היתה שיהיה תיעוד לכך שחיילים המוצבים באותה יחידה בחרו שלא להגיש בקשה להיתר חריג לגידול זקן, ולידע אותם כי בחירתם זו כבר בתחילת השירות עשויה להשפיע על אופן בחינת הבקשה בהמשך שירותם. מכל מקום, הדבר לא אושר כאמור בידי הגורמים המוסמכים בצה"ל, וממילא חדל השימוש בטופס.

באשר לטענות העותרים לאפליה בין קצינים בכירים לחיילים זוטרים

93. בהתאם לפקודה, בקשות לקבלת היתר חריג לגידול זקן של חיילים, נגדים וקצינים בכלל הדרגות נבחנות על פי אמת מידה מהותית זהה: האם הזקן מהווה חלק מדמותם, מהווייתם או מזהותם או שקיימת סיבה חריגה אחרת המצדיקה מתן היתר.

בתוך כך, מטבע הדברים, תוצאות יישומו בפועל של מבחן אחיד זה עשויות להיות שונות בעניינם של משרתים שונים, ועל פני זמן, ייתכן שבחיי המעשה יימצאו הבדלים מסוימים בתוצאות יישום המבחן בין משרתי קבע ותיקים ומבוגרים לבין חיילים בשירות חובה. זאת, בשים לב לכך שהסיכוי שמשרת קבע שמטפח את זקנו שנים רבות, למשל, יימצא כמי שהזקן הוא חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו, עשוי להיות גבוה מהסיכוי שכך ייקבע לגבי חייל בשירות חובה, שמגדל את זקנו זמן קצר בהרבה.

במישור המשפטי, אין מניעה כי במניין השיקולים ששוקל מפקד שבוחן בקשה להיתר חריג לגידול זקן, יביא המפקד בחשבון גם את משך הזמן במהלכו החייל מגדל את הזקן. ואכן, ההבחנה בין מי שמטפח את זקנו במשך שנים רבות ברציפות לעומת מי שאינו מטפח זקן במשך שנים ארוכות הוכרה אף בעניין נוף. בהקשר זה גם יצוין כי עניינו של משרת הקבע, שקשר את חייו הבוגרים עם הצבא ומגדל שנים רבות זקן, מתאים יותר לנסיבות המתוארות בעניין נוף, מאשר חייל צעיר שהחל לגדל את זקנו אך סמוך לגיוסו, למשל.

בצד זאת, יודגש כי אין בעצם משך הזמן שבו חייל מגדל זקן, או בעצם היותו של חייל משרת קבע או חייל בשירות חובה, כדי לקבוע שהזקן מהווה או אינו מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו. הבחינה בעניין זה היא בחינה פרטנית ביחס לכל חייל וחייל. כמו כן, כפי שצוין לעיל, יושם אל לב כי מספר חיילי החובה המחזיקים בהיתר חריג לגידול זקן נכון לתחילת חודש מאי 2021 – כ-32,500 מתוך כ-43,000 ההיתרים שניתנו בצה"ל לאחר עדכון כללי ההופעה והלבוש ניתנו לחיילים בשירות חובה – יש בו להעיד כי אין בהיותו של

חייל משרת בשירות חובה, קטגורית, כדי למנוע ממנו את ההיתר היכן שנמצא כי הוא זכאי לו.

באשר לטענת העותרים לאפליה על רקע דתי

94. חובת הגילוח חלה על כלל החיילים בצה"ל ומטרתה להבטיח את שמירת הסדר והמשמעת בצה"ל וכן ליצור אחידות בקרב כלל המשרתים, בכפוף לחריגים שנקבעו בפקודה. העותרים טוענים כי בפועל נאכפת חובה זו בעיקר כלפי חיילים חילוניים, באופן המפלה אותם אל מול חיילים דתיים. כאמור לעיל, נכון לתחילת חודש מאי 2021, כמחצית מתוך כ-43,000 ההיתרים החריגים שניתנו בצה"ל ניתנו על בסיס טעמים אישיים שאינם דתיים, ולכן דומה כי לא בוססה טענה זו של העותרים.

95. כמו כן יצוין, כי כללי ההופעה והלבוש שבפקודה קובעים **מבחן אחיד ושוויוני** לבחינת בקשות לקבלת היתר חריג, כך שזה יינתן רק אם נמצא שהזקן מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל, בין אם מטעמים אישיים-דתיים ובין אם מטעמים אישיים אחרים. יודגש כי הגורם המוסמך להעניק היתר חריג זהה בשני המקרים – מפקד יחידתו של החייל בדרגת סא"ל לפחות.

96. יוזכר, כי במסגרת עדכון כללי ההופעה והלבוש בשנת 2015 נקבע אותו מבחן לבחינת בקשות מטעמים אישיים והקריטריונים לבחינת בקשות מטעמים אישיים-דתיים. מטרת אותו תיקון היתה להביא לאחידות בכללים שנקבעו ביחד לחייל הדתי והחייל החילוני, תוך אימוץ המבחן שנקבע בעניין **נוף** לעניינם של אלה ושל אלה. המשיבים מבקשים להדגיש כי לפי כללי ההופעה והלבוש החייל הדתי והחייל החילוני חד הם: שניהם מחויבים בגילוח אלא אם הצביעו על כך שזקנם מהווה חלק מדמותם, מהווייתם או מזהותם, ותוך שגידול הזקן אינו מהווה אפוא עניין של נוחות או אופנה חולפת.

97. בניגוד לרושם העלול לעלות מהעתירה, יודגש כי המלצתו של הגורם המוסמך לענייני דת (רב היחידה) אינה באה במקום המלצה של מפקדים אלא בנוסף לה. ובאשר לדרישה להמלצה גם של רב היחידה, לעמדת המשיבים אין פסול בכך, מקום שהבקשה מבוססת על טעמים אישיים-דתיים שמן הראוי והניתן שיתייחס אליהם גם רב היחידה, האמון על שירותי הדת בצה"ל ליחידה, ובתוך כך על טיפול בפניות חיילי היחידה בנושאי דת.

טענות העותרים לאפליה על רקע מגדר

98. העותרים טוענים כי חובת הגילוח החלה עליהם ועל חיילים גברים אחרים מפלה בינם לבין חיילות בכך שלחיילות מתאפשר לגדל שיער ראש ארוך המקביל, לטענתם, לגידול זקן.

99. בניגוד לטענת העותרים, לעמדת המשיבים, ודומה שאין זו עמדתם שלהם בלבד אלא גם עמדה מקובלת וידועה, לגידול זקן בקרב גברים ישנה ככלל משמעות תרבותית וחברתית שונה מזו של גידול שיער ראש בקרב נשים, ולדבר השלכה על בחינתו של עקרון השוויון,

ועל כן עסקינן ביחס שונה כלפי שונים, ולא ביחס מפלה כלפי שווים. כן יוזכר בהקשר זה כי בית המשפט הנכבד הכיר זה מכבר בשוני הרלוונטי בין הופעתם של חיילים לבין זו של חיילות [ראו בג"ץ 546/01 סבן נ' שר הבטחון (26.7.01) ובג"ץ 761/13 דובוסק כהן נ' מדינת ישראל - משרד הבטחון (20.2.13), שכבר נזכרו לעיל ועסקו בנושא חובת התספורת של חיילים].

באשר להחלטות הפרטניות בעניינם של העותרים השונים

100. בחלק של הרקע העובדתי לעיל עמדנו על עניינם הפרטני של העותרים השונים. כאמור שם, ככלל, הבקשות נבחנו והוכרעו בהתאם לכללי ההופעה והלבוש. לצד זאת, במספר מקרים הובילו פניותיהם של העותרים לגילוי ליקויים נקודתיים. ליקויים אלו תוקנו במקרים המתאימים, לרבות בדרך של בחינה מחדש של הבקשות שערכו המפקדים. גורמי המקצוע האמונים על הנושא באגף כוח האדם ממשיכים בשיח עם היחידות בשטח היכן שהדבר דרוש, כדי לוודא שכללי ההופעה והלבוש, על החריגים הקבועים בהם, מוטמעים ומיושמים כראוי.

101. מעבר לכך, יצוין כי כפי שפורט לעיל, חלק מהעותרים קיבלו לבסוף היתרים לגידול זקן, וחלקם כלל לא מיצו הליכים בכך שלא הגישו ערעור על ההחלטה לדחות את בקשתם לקבלת היתר לגידול זקן – מה שדי בו כדי לדחות את טענותיהם לגבי ההחלטות הפרטניות בעניינם על הסף.

ויתרה מזאת: כפי שכבר נפסק לא אחת, אין ככלל מקום לצירוף עניינם של עותרים שונים, שיש בעניינם תשתית עובדתית שונה, במסגרת עתירה אחת. כפי שניתן להתרשם לעיל, יש שוני ניכר בתשתית העובדתית בין המקרים השונים. מקום שלעמדת המדינה, כמפורט לעיל, לא נפל כל פגם המקים עילה להתערבות במדיניות הכללית, אין כל מקום לדון בגדרי עתירה אחת בענייניהם הפרטניים השונים של מספר עותרים. ככל שיש למי מהם השגות על ההחלטה בעניינו, באפשרותו להגיש ערעור, ולאחר הגשת הערעור, וככל שיש בידו עילה לכך, באפשרותו להגיש עתירה, בעניינו שלו, לבית משפט נכבד זה – ובכך, כמובן, אין כדי לגרוע מכך שמרחב ההתערבות השיפוטית, של בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק, בהחלטה פרטנית של מפקדים בעניין מתן היתר גידול זקן לחייל, הוא כידוע צר ביותר.

102. לסיכום חלק זה, של המענה המשפטי לטענות בעתירה, ייאמר כי לעמדת המשיבים, על יסוד כל האמור לעיל, לא קמה כל עילה להתערבותו של בית משפט נכבד זה. ההוראות בפקודה – שבעיקרן כבר הובאו כאמור לפתחו של בית משפט נכבד זה אך לפני שנים ספורות ובית המשפט לא מצא עילה להתערב בהן – מבטאות מדיניות ראויה ומאוזנת, סבירה ומידתית בהחלט, הנעשית בהתאם למסגרת הנורמטיבית החלה בעניין. כן יוזכר גם כי בית משפט נכבד זה, בהידרשו לעתירה נגד החלטה של רשות מינהלית, אינו שם עצמו

בנעלי הרשות ובוחן כיצד היה הוא מחליט לו היה במקום הרשות, אלא בוחן את ההחלטה מבחינת עילות הביקורת השיפוטית הקבועות במשפט הציבורי, בהן עילות הסבירות והמידתיות וכיוצא באלה.

מעבר לכך, הרי שכידוע, כפי שקבעה פסיקתו המושרשת של בית משפט נכבד זה, פעם אחר פעם, מתחם ההתערבות השיפוטית בענייננו הוא צר במיוחד, בהינתן שיקול הדעת הרחב המוקנה לרשויות הצבא בנושאים מעין אלה. ראו, למשל, דבריו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ 7139/09 גילר נ' שר הביטחון (16.12.10), והאסמכתאות המובאות שם בהמשך לדברים:

"דרך כלל, בית המשפט אינו מחליף את שיקול דעתה של הרשות המוסמכת בשיקולו הוא, אלא בוחן את פעולת הרשות על פי אמות המידה של המשפט הציבורי. עם זאת, בית המשפט נוקט מידת ריסון מיוחדת בהפעילו פיקוח שיפוטי על מדיניות הצבא בנושאי כח אדם ומסגרות השירות של חייליו. כבר נפסק:

'הצבא הוא מסגרת שירות מיוחדת, שעליה מוטלת משימה כבדה ביותר של הגנה על בטחון המדינה. חיילי הצבא הם המשאב האנושי העיקרי והחיוני שעליו בנויה המערכת הצבאית, ואין גורם חשוב ממנו לקביעת רמתו ואיכותו של הצבא. כך הוא באשר לכשירותו המבצעית של הצבא, וכך הוא באשר לרמתו הערכית-מוסרית." (פיסקה 32 לפסק הדין).

גם בשים לב לכך, לעמדת המדינה העתירה דן אינה מקימה כל עילה להתערבות, יוצאת דופן וחריגה, של בית משפט נכבד זה במדיניות רשויות הצבא בנוגע להוראות בדבר היתרי גידול זקן של המשרתים בצה"ל, מדיניות המצויה בלב שיקול הדעת הנתון לרשויות הצבא, וביתר שאת מקום בו מדובר בהוראות שנקבעו על יסוד החלטותיו של הדרג הפיקודי הבכיר בצבא בנושא פיקודי-מקצועי הנמצא בלב שיקול הדעת המוקנה לו [השוו בג"ץ 3777/15 זיאד נ' ראש המטה הכללי, פיסקה 12 לחוות דעתה של כבוד הנשיאה נאור (4.5.16)].

באשר לבקשת העותרים למתן צו ביניים

103. בעתירה מתבקש צו ביניים "אשר יורה על הקפאת ההליכים בעניינם של העותרים ושל יתר בעלי ההיתרים בצה"ל עד לקיום דיון בעתירה, ולהשבת ההיתר שניתן להם ואשר עמד בתוקפו ערב התיקון" (סעיף 12 לכתב העתירה).

104. לעמדת המשיבים, דין הבקשה למתן צו ביניים להידחות באחת.

105. כידוע, שני שיקולים מרכזיים נשקלים בבוא בית המשפט להכריע בבקשה למתן צו ביניים: סיכויי העתירה ומאזן הנוחות בין הצדדים. מאזן הנוחות הוא אבן הבוחן המרכזית בהכרעה המתייחסת לסעד זמני, אולם ככל שסיכויי העתירה גבוהים יותר, כך ניתן למעט

בדרישת מאזן הנוחות, ולהפך [ראו, למשל, בר"ם 5712/09 **לביב נ' מדינת ישראל – משרד הביטחון** (23.7.09); בר"ם 63/09 **קשת שלטים בע"מ נ' עיריית פתח תקוה** (15.1.09)].

106. ראשית, **דין הבקשה להידחות בשל שיהוי משמעותי ביותר**, שגם יש לו נפקות לעניין סיכויי העתירה ומאזן הנוחות.

התיקון הנוכחי לפקודה פורסם ביום 2.7.20, ותקופת המעבר למי שהחזיקו בהיתרים לפי הפקודה בנוסחה הקודם הסתיימה כזכור כעבור 90 ימים, בתחילת חודש אוקטובר 2020. העתירה דן הוגשה ביום 12.1.21 – **יותר מחצי שנה מאז פרסום התיקון לפקודה, ויותר משלושה חודשים מאז סיום תקופת המעבר**. מדובר אפוא בשיהוי משמעותי ומכריע – שעה שהעותרים מבקשים למעשה צו ביניים שנתינתו למעשה טורפת מהלך פיקודי-מעשי שלם שחל בכל רחבי הצבא, וזאת **חודשים** לאחר שהדברים כבר יצאו לפועל.

כן יפה לעניין זה החלטתה של כבוד השופטת (כתוארה אז) נאור בבר"ם 6918/06 **וינברג נ' מדינת ישראל – משרד התעשייה והמסחר** (25.9.06), שבה הפנתה כבוד השופטת נאור לדברים שנכתבו ברע"א 5240/92 :

"על המבקש צו ביניים מוטלת חובה לשכנע את בית המשפט בדוחק הנסיבות, שיש בו כדי להצדיק את ההתערבות המוקדמת. **מבקש שהשהה את בקשתו איננו יוצא ידי חובה זו, שהלוא בעצם השיהוי יש משום ראייה לסתור את טענתו, שהצו חיוני ושנתינתו אינה סובלת דיחוי'** (רע"א 5240/92 חלמיש חברה ממשלתית עירונית לשיקום הדיור בת"א יפו בע"מ נ' אשרז עיבוד נתונים בע"מ, פ"ד מז (1) 45, 50) " (פיסקה 5 להחלטה; ההדגשה שבקו תחתיו – לא במקור).

כמו כן, והדבר כרוך גם כן בשיהוי המשמעותי שבו הוגשה העתירה, סעד הביניים המבוקש למעשה אינו סעד שנועד **להקפיא מצב דברים קיים**, כפי שהדבר ברגיל לגבי סעד ביניים מעצם טבעו, אלא מדובר בבקשה למתן **צו עשה, לשינוי מצב**, ולא זו בלבד, אלא גם סעד ביניים שלמעשה יש בו חפיפה לסעד עיקרי המבוקש בעתירה עצמה.

כידוע, בית משפט נכבד זה אינו נוטה להיעתר לבקשה למתן סעד ביניים מעין זה, שבמהותה אינה באה להקפיא מצב קיים עד להכרעה בעתירה – כפי שהדבר ברגיל לגבי צו ביניים, מעצם מהותו, משהוא ניתן בטרם הוכרעה העתירה עצמה – אלא מבקשת לשנות מצב קיים ולקבל את הסעד העיקרי המבוקש בעתירה בטרם ניתנה הכרעה בעתירה. ראו בעניין זה, למשל, בג"ץ 345/61 **אל-כאזן נ' מנהל שירות השידור, ירושלים**, פ"ד ט"ו 2364 (1.12.61); בר"ם 5346/03 **מלבסקיה נ' שר הפנים** (18.6.03); בג"ץ 2712/92 **מרכז השלטון המקומי בישראל נ' ראש הממשלה ושר החקלאות** (3.6.92); נצפה ב"נבו"; בג"ץ 4099/13 **מכשירי תנועה ומכוניות** (2004) **בע"מ נ' משרד התחבורה, התשתיות הלאומיות והבטיחות בדרכים** (9.6.13); בג"ץ 2478/13 **נוזל נ' משרד הפנים** (26.11.13); בג"ץ 4976/16 **מוסא נ' משרד הפנים הוועדה ההומניטארית** (22.9.16).

107. כן יצוין, שאין גם בחליפת המכתבים עם גורמי המשיבים וב"איסוף" החומרים מצד העותרים כדי לרפא את פגם השיהוי המשמעותי – בן מספר החודשים – שבו לוקה הגשת העתירה וצו הביניים הכלול בה, כפי שכבר פורט לעיל. כן יודגש כי העתירה הוגשה מספר חודשים לאחר מתן המענה העקרוני בעניין תיקון הפקודה מטעם המשיבים וזמן רב אף ממועד מתן המענים בעניינו הפרטני של עותר 1 ועותרים נוספים, שבצידם ניתנו אף ארכות מצד המשיבים לצורך הגשת עתירה, אשר במהלכן ניתנה לעותרים האפשרות להמשיך ולגדל את זקנם.

108. לעמדת המדינה, די באמור לעיל כדי לדחות את הבקשה למתן צו ביניים. בנוסף יצוין, כי גם מבחינת סיכויי העתירה כלשעצמם לעמדת המשיבים סיכוייה נמוכים ביותר, מכל הטעמים שפורטו לעיל, ובאשר למאזן הנוחות, יצוין עוד, מעבר לאמור לעיל, כי מקום בו זה זמן שהעותרים לא החזיקו בהיתרי גידול זקן טרם הגשת העתירה, ברור כי גם בהיבט זה מאזן הנוחות אינו נוטה לטובתם.

109. לסיכום: ההוראות בפקודות הצבא בנוגע לחובת גילוח שיער הפנים של חיילים, והאפשרות להתיר גידול זקן כחריג לחובה זו, מבוססות על הצורך החיוני לצבא במשמעת וסדר הנחוצים לפעילותו הטובה והתקינה. ההסדר שנקבע הוא הסדר מידתי הקובע מבחן הולם לאיזון בין ברירת המחדל של חובת גילוח לבין הצורך להתיר גידול זקן במקרים המצדיקים זאת בהתקיים טעמים ממשיים, המוצאים את ביטויים במבחן שלפיו היתר חריג לגידול זקן יינתן אם גידול הזקן מהווה חלק מדמותו, הווייתו או זהותו של החייל או כי קיימת סיבה חריגה אחרת המצדיקה מתן היתר. מבחן זה גם נקבע זה מכבר, ובית משפט נכבד זה לא מצא להתערב בו, וזאת אך לפני שנים ספורות.

בנוסף, ההחלטה לשנות את זהות הגורם המוסמך לתת את ההיתר, כך שיעבור מגורמי משאבי האנוש הפיקודיים למפקדי היחידות (באופן דומה אך לא זהה למצב שקדם לתיקון משנת 2015), היא החלטה עניינית, וכזו שמצויה בלב ליבו של שיקול הדעת הצבאי-מקצועי ואינה מקימה כל עילה להתערבותו של בית משפט נכבד זה. וכך גם לגבי השינוי הנוסף בתיקון לפקודה, בדבר הגבלת תוקף ההיתר שיינתן לשנה (שלאחריה ניתן לחדשו), וזאת כדי שניתן יהיה לוודא שעדיין מתקיימת ההצדקה למתן ההיתר ולבל ייהפך ההיתר ל"כרטיס פתוח" לגידול זקן בצבא ללא הצדקה.

כמו כן, ובניגוד לנטען בעתירה, אין בצה"ל מדיניות, גלויה או סמויה, של "מיגור" גידול הזקן בצה"ל, אלא פקודה שקובעת הסדר מידתי של חובת גילוח ובצידה אפשרות לחריגים למתן היתר לגידול זקן, כאמור לעיל, כאשר על מפקדים וחיילים לפעול בהתאם לפקודה זו, ככתבה וכלשוונה. כן יוזכר, שנכון לתחילת חודש מאי 2021, כ-43,000 חיילים מחזיקים בהיתרים חריגים לגידול זקן, תוך שכ-32,500 מתוכם הם חיילים בשירות חובה, מה שגם כן יש בו כדי ללמד על כך שההנחה שבבסיס העתירה איננה מבוססת. לעמדת המשיבים, העתירה אינה מקימה אפוא עילה להתערבות גם במישור הטענות ליישום הפקודה.

אכן, יש שהתגלו "חבלי לידה" וליקויים ביישום התיקון לפקודה. אך יש לזכור, כי צה"ל הוא ארגון ענק, ומטבע הדבר יש שבעת יישום של הוראה רוחבית, החלה על כלל חיילי הצבא, יתגלו ליקויים בחלק מהמקומות, אולם אין בכך להעיד על ליקוי שורשי וכולל. כמו כן, כפי שפורט, ניתן מענה וטיפול לטענות שעלו, מה שגם כן יש בו כדי ללמד שהצבא קשוב לדברים ופועל כראוי כדי לתת מענה לקשיים ככל שנמצאים. כבכל הקשר שבו מטופלים מקרים בהיקף גדול, ייתכנו ליקויים נקודתיים בהטמעתם וביישומם של כללי ההופעה והלבוש. המשיבים טיפלו, מטפלים ויטפלו בכובד ראש בליקויים המובאים לתשומת לבם, תוך הקניית חשיבות מלאה לזכויותיהם של חיילים ובד בבד להשלטת המשמעת בצה"ל.

110. טרם סיום, יוזכר כי בהחלטת כבוד השופט שטיין מיום 7.2.21, שניתנה בהמשך להודעה ובקשה מטעם העותרים שהוגשה ביום 3.2.21, נקבע כי "המשיבים יתייחסו בתגובתם גם לבקשת העותרים לתיקון עתירתם". התיקון שהתבקש בבקשה האמורה מטעם העותרים נגע, כאמור בבקשה, לשגגה בנוגע לאחד השמות שהופיעו בטבלת שמות של קצינים מגדלי זקן בהיתר בצה"ל שהוגשה מטעם העותרים, והתבקש מטעם העותרים לתקן את העתירה ולמחוק את שמו של אותו קצין מהטבלה האמורה. המשיבים אינם מתנגדים לבקשה.

111. סיכומו של דבר, עמדת המדינה היא כי דין העתירה, ועימה הבקשה למתן צו ביניים, להידחות.

112. העובדות המפורטות בתגובה זו נתמכות בתצהירה המצ"ב של ראש ענף המשטר והמשמעת באגף כוח אדם (אכ"א) בצה"ל, סא"ל הדס מזרחי.

היום, כ"ג בסיון התשפ"א

3 ביוני 2021

יונתן נד"ב, עו"ד

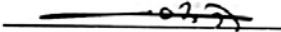
סגן בכיר במחלקת הבג"צים

בפרקליטות המדינה

תצהיר

אני הח"מ, רצם מצרתי, מצהירה בזאת כדלקמן:

1. אני מכהן/ת בתפקיד ראש אגף המטה והאסטרטגיה.
2. תצהירי זה ניתן בתמיכה לתגובה מטעם המדינה לעתירה בבג"ץ 217/21 (להלן "התגובה").
3. העובדות המפורטות בתגובה הן אמת למיטב ידיעתי ואמונותי.
4. זה שמי, זו חתימתי, ותוכן תצהירי אמת.

אישור

אני הח"מ, דור פסקל, עו"ד, מאשר/ת בזאת כי ביום 3 ביולי 2021 הופיעה בפניי מרעבי רצם מצרתי, המוכר/ת לי אישית / שזיהתי/וה לפי ת"ז מס' 061201711, ולאחר שהזהרתי/וה כי עליו/ה לומר את האמת, שאם לא יעשה/תעשה כן יהא/תהא צפוי/ה לעומסים הקבועים בחוק, חתם/ה בפניי על תצהירו/ה.

דור פסקל, עו"ד
מ.ר. 81782

תוכן עניינים נספחים

שם הנספח	נספח
ההוראות הרלוונטיות בפקודה בנוסחה העדכני	מ/ש 1
הקטע הרלוונטי מהפקודה בנוסח שקדם ליום 30.6.15	מ/ש 2
צילום מסך של ההודעה מאתר האינטרנט של צה"ל	מ/ש 3
החלק הרלוונטי מדו"ח נציב קבילות החיילים	מ/ש 4
בקשת עותר 1 מינואר 2021 (לאחר הגשת העתירה דנן) וההחלטה בה	מ/ש 5
החלטת ראש המינהל האזרחי בערעורו של עותר 9	מ/ש 6
המלצת רב היחידה והחלטת סגן ראש המינהל האזרחי בעניינו של עותר 4	מ/ש 7
החלטות בעניינם של עותרים 12, 13 ו-15	מ/ש 8
מענה מטעם קצינת פניות הציבור	מ/ש 9
החלטות המפקד בעניינם של עותרים 16-17	מ/ש 10
הוראת הפיקוד העליון 6.0302 "משמעת - אחריות מפקדים ואחריות מטה"	מ/ש 11

מש/1

ההוראות הרלוונטיות בפקודה
בנוסחה העדכני

הוראת קבע אכ"א

מספר ההוראה: 33-05-01	תאריך עדכון: 22/4/2021	תאריך פרסום:
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם מחלקת: כללי ההופעה והלבוש		

פרק ז: תספורת, תסרוקת וגילוח

37. חייל שמינו זכר

- א. שערות ראשו של חייל תהיינה קצרות.
- ב. חייל לא יסתפר תספורת עם מדרגה בשיער. ניתן שיהיו הבדלים בין אורך השיער בצדדים לחלק העליון, אך המעבר בין האורכים השונים יעשה בצורה מדורגת וחלקה (ללא "מדרגה" בשיער). חייל לא יגלח חלקים משיער ראשו ולא יגדל בלורית או ציצית שיער ארוכות, החורגות מהקו האחיד של תספורתו.
- ג. חייל רשאי לצבוע את שערותיו, ובלבד שהצביעה תהא בגוון אחיד. הצבע שבו ייצבע השיער יהיה זהה או קרוב לצבע שערותיו הטבעי של החייל. הצביעה תתבצע על השיער כולו ולא על חלקים ממנו.
- ד. אורך הפאות לא יעבור את קו אמצע האוזן. הפאות ירדו בקו ישר ויהיו ברוחב אחיד (מתחילת צמיחתן).
- ה. על אף האמור לעיל, חייל המקיים אורח חיים דתי יהיה רשאי כדלקמן:
- 1) להאריך את פאותיו עד לקו תנוך האוזן, בתנאי שפאות אלה ירדו בקו ישר ויהיו ברוחב אחיד (מתחילת צמיחתן);
 - 2) לגדל פאות מסתלסלות, שיהיו סדורות מאחורי אוזניו;
 - 3) לנהוג מנהגי גילוח ותספורת בחגים ובמועדים כאמור בסעיף 44 להלן.

38. חיילת

- א. תסרוקתה של חיילת תהיה כלהלן:
- 1) חיילת לא תגלח חלקים משיער ראשה.
 - 2) חיילת רשאית להסתפר תספורת עם הבדלים בין אורך השיער בחלקים השונים אך המעבר בין האורכים השונים יעשה בצורה מדורגת וחלקה (ללא "מדרגה").
 - 3) חיילת ששערה קצר, לא תגדל בלורית או ציצית שיער ארוכות, החורגות מהקו האחיד של תספורתה.
 - 4) שער אסוף;
- (א) חיילת בשירות החובה תאסוף את שיערה במלואו על העורף או על הקודקוד, אם אורך השיער עובר את הקו העליון של צווארון החולצה. השיער יאסף בסיכה, בגומייה או ב"סיכת בננה" בצבע שחור או חום, ללא כל קישוט על גבי פריטים אלה. יובהר, כי לבד מהפריטים המפורטים לעיל, חל איסור על קישוטי שיער למיניהם ועל תופסי שיער ("קליפס").

הוראת קבע אכ"א		
מספר ההוראה: 33-05-01	תאריך עדכון: 22/4/2021	תאריך פרסום:
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם ההוראה: כללי ההופעה והלבוש		

(ב) חיילת בשירות הקבע תאסוף את שיערה במלואו על העורף או על הקודקוד, אם אורך השיער עובר את קו כותפות המדים או אם השיער נשען עליו. האיסוף יתבצע כאמור בסעיף קטן (א) לעיל.

(ג) חיילת, האוספת את שיערה, תאסוף את כל השיער ולא רק חלק ממנו.

(5) שיער קלוע בצמה אחת או במספר צמות, ובלבד שהשיער יהיה אסוף כולו מאחור.

(6) אין לקלוע שיער בצורת "ראסטות".

(7) חיילת רשאית לצבוע את שיערה בגוון טבעי בלבד. חיילת לא תצבע את שיערה ביותר משני גוונים טבעיים. גוונים אלו יהיו משולבים בשיער כולו ולא חלקים ממנו. הגוונים ייצבעו משורש השערה ולכל אורכה.

39. חייל או חיילת במסלול עתודה

א. חייל/ת המשתניך למסלול העתודה, החוזר מדחיית שירות למטרת הכשרה ראשונית, ומוצב לסוג שירות חובה למשך תקופה שאינה עולה על חודש ימים, לא יחויב בהנחיות תספורת וגילוח כמפורט בהוראה זו. עם זאת, החייל/ת יתייצב להכשרה הראשונית בשיער מסודר, מסורק ואסוף למען הסר ספק, במידה וחייל/ת כמפורט לעיל מוצב לסוג שירות חובה למשך תקופה העולה על חודש ימים ינהג על פי כללי ההופעה והלבוש המפורטים בהוראה זו בדומה לחייל/ת בשירות חובה.

40. פטור רפואי מתספורת

א. חייל שאינו יכול לעמוד בהנחיות האמורות לעיל בנושא התספורת מסיבה רפואית, יפנה לקבלת אישור מקר"פ פעילה – ענף המיון הרפואי במקרפ"ר.

ב. חייל שמסיבה רפואית קיבל פטור מתספורת יועסק בתפקיד ייצוגי, כגון נגן בתזמורת צה"ל, משמר כבוד, זקיף וכו', רק באישור רמ"ט אכ"א.

41. חריגה מהוראה זו

א. חייל שתספורתו חורגת מהאמור בהוראה זו, רשאי מפקדו או נגד היחידה לחייבו להסתפר.

42. גילוח

א. חלה חובה על חייל לגלח את פניו מידי יום, לפני מסדר הבוקר או בטרם יציאתו למקום שירותו. בסדרות אימונים, בשדה או בתנאי תעסוקה מיוחדים, רשאי מפקד היחידה לקבוע בפקודות השגרת היומיות מועד אחר לגילוח היומי. יובהר כי אין לכפות על חייל גילוח בשבת, אף אם הוא בתפקיד.

הוראת קבע אכ"א

מספר החזרה: 33-05-01	תאריך עדכון: 22/4/2021	חא"ת פרסום:
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעות		
שם החזרה: כללי ההופעה והלבוש		

43. גידול זקן או שפם

א. הגדרות:

- (1) "שפם" - שיער פנים מלא ועבות הגדל בין השפה העליונה של הפה לאף אשר מהווה חלק מדמותו והווייתו של החייל לאורך זמן.
- (2) "זקן" - שיער פנים מלא ועבות של חייל אשר מהווה חלק מדמותו והווייתו של החייל לאורך זמן והכל בהתאם לכללים הבאים:
 - (א) הזקן והשפם יהיה מסודר והולם את ההופעה הצבאית הנאותה;
 - (ב) זקן מלא ועבות מהפאות יורד עד הסנטר (כולל שפם) או זקן "צרפתי", המתחיל מאמצע הפנים ויורד עד הסנטר (כולל שפם).
 - (ג) חייל המגדל זקן יהיה רשאי לנוע כשזקנו אינו מלא ועבות רק בתקופה שבה החל לגדל את זקנו.
 - (ד) חייל רשאי לסדר זקנו או שפמו, אך אינו רשאי לקצו לכדי זיפים.
- (3) "היתר" - היתר חריג לגידול זקן או שפם כמפורט בפרק זה.
- (4) "הגורם המוסמך" -
 - (א) לחיילים בשלב הטירונות והתכשרה הראשונית - מפקדי בא"חים/בט"רים/בה"דים בדרגת סא"ל לפחות.
 - (ב) למשתמטי גיוס ועריקים (שערקו לפני 24/12/2015) - מפקד בסיס הכליאה בדרגת סא"ל.
 - (ג) ליתר החיילים - מפקד יחידת רישום (כהגדרתה בפ"מ-01.101 "ארגון הצבא ויחידותיו, תקינה ושיאי כ"א") בדרגת סא"ל לפחות. ביחידה בה מפקד יחידת הרישום הנו בדרגת תא"ל ומעלה, יוסמך קצין בדרגת אלי"מ לפחות, ע"י מפקד היחידה.
- (5) "הגורם הממליץ" - מפקדו של החייל בדרגת רס"ן ומעלה או מ"פ בדרגת סגן ומעלה.
- (6) "הגורם הקולט את החייל לשירות" -
 - (א) למתגייסים ביום גיוסם - מפקד שרשרת חיול במיטב.
 - (ב) לעתודאים החוזרים לשירות - רמ"ד עתודה במיטב.
 - (ג) לבני ישיבות החוזרים לשירות - רמ"ד ביני"ש במיטב.
 - (ד) לחוזרים לשירות לאחר שגיוסם נדחה לצורך שיבוץ - רמ"ד סדיר ומעבר במיטב.
 - (ה) לחוזרים לשירות לאחר שחרורם - מפקד שרשרת חיול במיטב.
 - (ו) חוזרים לשירות קבע וחוזרים לשירות מחל"ת העולה על שנה - מ" המרכז לגיוס לקבע.

הוראת קבע אכ"א

תאריך פרסום:	תאריך עדכון:	מספר ההוראה: 33-05-01
	22/4/2021	
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם ההוראה: כללי ההופעה והלבוש		

(7) "יום הבחינה" - יום הגיוס, יום החזרה לשירות לאחר שחרור, יום החזרה לשירות לאחר דחיית שירות או יום החזרה לשירות לאחר תקופת חל"ת העולה על שנה.

(8) "רב צבאי" -

(א) כאשר הגורם המוסמך הינו מפקד הבא"ח/הבט"ר/הבה"ד - רב הבא"ח/הבט"ר/הבה"ד.

(ב) כאשר הגורם המוסמך הינו מפקד בסיס הכליאה - רב בסיס הכליאה.

(ג) כאשר הגורם המוסמך הינו מפקד יחידת הרישום בדרגת סא"ל לפחות - רב היחידה.

ב. חייל לא יגדל זקן או שפם, למעט אם קיבל היתר חריג, כמפורט לחלו:

(1) היתר מטעמים אישיים:

(א) היתר מטעמים אישיים יינתן על-ידי הגורם המוסמך, אם מצא כי גידול הזקן או השפם

מטעמים אישיים מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל או כי קיימת סיבה

חריגה המצדיקה מתן היתר.

(ב) בחינת הגורם המוסמך כאמור בסעיף-משנה (א) לעיל, תתבסס על בקשה שימלא החייל לפי

נספח יא' טופס 18 א', וכן על המלצתו המנומקת של הגורם הממליץ. הגורם הממליץ ייתן

המלצתו המנומקת לאחר שיקיים פגישה עם החייל בעניין. הגורם המוסמך ינמק את

החלטתו על גבי טופס 18 ב'.

(ג) ההיתר יעמוד בתוקפו למשך שנה ממועד נתינתו. בתום שנה, רשאי החייל לשוב ולבקש

היתר. מי שהחזיק בהיתר לגידול זקן והעביר בקשה חדשה להיתר סמוך לפקיעת ההיתר, לא

יהא חייב לגלח את זקנו עד להחלטה סופית בבקשתו בהתאם להוראה זו (להבות החלטה

בערעור, אם נחר לערער). מפקדו של החייל יציין על גבי הבקשה את מועד העברתה על ידי

החייל לטובת קבלת המלצתו.

(2) היתר מטעמים אישיים- דתיים:

(א) היתר מטעמים אישיים- דתיים יינתן על-ידי הגורם המוסמך, אם מצא כי גידול הזקן או

השפם מטעמי דת מהווה חלק מדמותו, מהווייתו או מזהותו של החייל.

(ב) בחינת הגורם המוסמך כאמור בסעיף-משנה (א) לעיל, תתבסס על בקשה שימלא החייל לפי

נספח יא' טופס 18 א', על המלצתו המנומקת של הגורם הממליץ, שתינתן לאחר שיקיים

פגישה עם החייל בעניין, ועל המלצת רב היחידה של החייל. רב היחידה יגבש המלצתו

הוראת קבע אכ"א

מספר ההוראה: 33-05-01	תאריך עדכון: 22/4/2021	תאריך פרסום:
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם ההוראה: כללי ההופעה והלבוש		

בהתבסס על בקשת החייל, המלצת הגורם הממליץ ושיתוף או פגישה עם החייל במידת הצורך או לפי המלצת המפקד.

הגורם המוסמך יוועץ עם הרב הצבאי וינמק את החלטתו על גבי טופס 18 ב.

- (ג) היתר יעמוד בתוקפו למשך שנה ממועד נתינתו. בתום שנה, רשאי החייל לשוב ולבקש היתר. מי שהחזיק בהיתר לגידול זקן והעביר בקשה חדשה להיתר סמוך לפקיעת ההיתר, לא יהא חייב לגלח את זקנו עד להחלטה סופית בבקשתו בהתאם להוראה זו (לרבות החלטה בערעור, אם בחר לערער). מפקדו של החייל יציין על גבי הבקשה את מועד העברתה על ידי החייל לטובת קבלת המלצתו.
- (3) היתר מטעמים אישיים-רפואיים:
- (א) אם קיים צורך רפואי, יפנה החייל לקבלת היתר מטעמים אישיים-רפואיים מרופא יחידתו. רופא היחידה רשאי לאשר היתר זמני לגידול זקן או שפם עד 14 יום. החייל יחזיק את ההיתר בצמוד לתעודת החוגר שלו.
- (ב) חייל שקבע לו רופא צבאי מורשה על-ידי מקרפ"ר – ענף רת"ם, היתר לגידול זקן מעל 14 יום, יחזיק את ההיתר בצמוד לתעודת החוגר שלו. בהיתר זמני יפורט משך הזמן שבו החייל יהיה רשאי לגדל זקן מטעמים רפואיים, בהתאם לקבוע בהוראות קרפ"ר.
- (ג) חייל שקיבל היתר כאמור, יגדל את זקנו בהתאם לכללי גידול הזקן המפורטים בהוראה זו.
- (4) היתר זמני לגידול זקן או שפם:
- (א) היתר זמני לגידול זקן או שפם יינתן לחייל שנמצא כי ביום הבחינה, גידל זקן או שפם, וביקש היתר זמני לגידול זקן מטעמים אישיים, מטעמים אישיים-דתיים או מטעמים אישיים-רפואיים.
- (ב) היתר זמני לגידול זקן או שפם יינתן על ידי הגורם הקולט את החייל לשירות.
- (ג) היתר כאמור בסעיף-משנה (א) לעיל יינתן לפי נספח יא' טופס 18 ג' להוראה זו ויעמוד בתוקפו במשך 30 ימים מיום הבחינה. בתוך תקופה זו יהא על החייל להגיש את בקשתו להיתר מטעמים אישיים או להיתר מטעמים אישיים-דתיים. הגיש החייל בקשתו בתוך התקופה האמורה, לא יהא חייב לגלח את זקנו עד להחלטה סופית בבקשתו בהתאם להוראה זו (לרבות החלטה בערעור, אם בחר לערער).
- (ד) חייל ישא את ההיתר כאמור בסעיף-משנה (א) לעיל, והעתק מהבקשה להיתר חריג לגידול זקן שהגיש למפקדו, הנושאת מועד הגשתה.

הוראת קבע אכ"א

מספר ההוראה: 33-05-01	תאריך פרסום:	תאריך עדכון:
		22/4/2021
שם הפרק: 33 - משטור ומשמעת		
שם ההוראה: כללי החופעה והלבוש		

ג. הטיפול בבקשה למתן היתר מטעמים אישיים או מטעמים אישיים-דתיים:

- 1) בקשת החייל להיתר תוגש לגורם המוסמך דרך נגד המשמעת ביחידת החייל, ואם הוגשה בקשה להיתר זמני – תוגש הבקשה להיתר תוך חמישה ימי עבודה מקבלת ההיתר הזמני.
- 2) החלטת הגורם המוסמך בבקשה למתן היתר של חייל המתגייס לשירות תינתן עד תום תקופת ההיתר הזמני או עד מועד סיום הטירונות או ההכשרה הראשונית, לפי המוקדם מבניהם.
- 3) החלטת הגורם המוסמך ביתר הבקשות למתן היתר תינתן תוך 30 יום מהגשת הבקשה להיתר.
- 4) חייל הנושא היתר זמני, לא יחויב לגלח את זקנו או שפמו, בטרם קבלת החלטת הגורם המוסמך בבקשה להיתר.
- 5) היתר יינתן על גבי טופס 18 ב' ויועבר לנגד המשמעת ביחידה. אם הועבר ההיתר כקובץ סרוק או בפקס, תוקפו מותנה בחתימת יד של נגד המשמעת ביחידה או מפקד בדרגת רס"ן לפחות ביחידה. נגד המשמעת ביחידה יעביר את ההיתר לחייל. החייל יחזיק את ההיתר בצמוד לתעודת החוגר שלו.

ד. מעבר יחידה וסיפוח:

- 1) היתר שניתן לחייל, ימשיך לעמוד בתוקפו גם אם הוצב או סופח החייל ביחידה אחרת.
- 2) בקשה חדשה להיתר של חייל אשר נמצא בסיפוח, תידון ע"י הגורם המוסמך של היחידה בה מוצב החייל בהתאם להוראה זו.

ה. גילוח הזקן וגידולו מחדש:

- 1) ההיתר לפי סעיף ב' לעיל בטל במקרה והחליט החייל לגלחו. במקרה זה החייל יכול להגיש בקשה חדשה לקבלת היתר חריג לגידול זקן או שפם לפי הוראה זו.

ו. ביקורת ומעקב:

- 1) נגד היחידה או בעל תפקיד שייקבע על ידי מפקד היחידה יבצע מעקב אחר תהליך בקשת ההיתר ותשובותיהם של הגורמים המוסמכים לכך על פי הנהלים בנושא המופיעים בהוראה זו. המעקב יבוצע על גבי טופס 18 ד'. ניתן לבצע מעקב זה באופן ממוחשב בהתאם לטבלה המצוינת בטופס זה.

ז. ביטול היתר:

- 1) חייל שהפר את האמור בהוראה זו, רשאי הגורם המוסמך לבטל את ההיתר שנתן, לאחר ששמע את טענותיו של החייל בכתב או בע"פ בהתאם לחלטת הגורם המוסמך.

הוראת קבע אכ"א

מספר החוראה: 33-05-01	תאריך עדכון: 22/4/2021	תאריך פרסום:
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם החוראה: כללי ההופעה והלבוש		

2) אין בסעיף זה כדי לגרוע מסמכותו של הגורם המוסמך לעיין מחדש בהחלטה לתת היתר, ובהתאם לצורך לבטל היתר שניתן, אם התגלה כי העובדות שחוצגו בעת הבקשה להיתר אינן נכונות או אם חל שינוי במצב הדברים מאז הגשת הבקשה.

ת. ערעור:

- 1) לא ניתן לחייל היתר, או שבוטל ההיתר, רשאי החייל להגיש ערעור אחד בלבד על החלטה זו בתוך חמישה ימי עבודה.
- 1) הערעור ידון בפני מפקדו של הגורם המוסמך אשר דן בבקשתו שדרגתו אליים לפחות.
- 2) על אף האמור בסעיף קטן 2) לעיל, ערעור על החלטתו של מפקד בא"ח/בטי"ר/בה"ד או מפקד בסיס כליאה יועבר לקצין המשא"ן האגפי/זרועי/פיקודי בתוך חמישה ימי עבודה, למעט ערעור של חייל בשלב טירונות או הכשרה ראשונית במגל, במקרה זה יועבר הערעור למפקד מגל.
- 3) אין בעצם הגשת הערעור לפי סעיפים 2) ו-3) לעיל, משום מתן היתר. ואולם, חייל אשר במועד הגשת הבקשה גידל זקן לפי היתר קודם, לא יידרש לגלח את זקנו עד למועד קבלת החלטה בערעור.
- 4) החלטה בגין הערעור תתקבל על-ידי מפקדו של הגורם המוסמך בתוך 14 ימים מיום הגשת הערעור.
- 5) המפקד ינמק את החלטתו על גבי טופס הערעור.
- 6) רעיין המשטר והמשמעת רשאי להאריך את התקופה האמורה ב-14 ימים נוספים.
- 7) ערעור על אי קבלת היתר זמני לגידול זקן או שפם ממיטב -
 - א) החייל יפנה לנגד המשמעת ביחידה ובהעדרו למפקדו אשר יגיש ערעור למיטב - למפקד שרשרת החייל, באמצעות המייל תוך 48 שעות מרגע הגעת החייל ליחידה ובצירוף תמונת החייל. חייל המערער על אי-קבלת היתר זמני לגידול זקן או שפם מטעמים אישיים-דתיים יצרף לערעור את המלצת רב היחידה והמלצת רעיין הלכה ברבצ"ר.
 - ב) החלטה בגין הערעור תתקבל ממיטב בכתב עד 96 שעות מרגע הגעת החייל ליחידה. עד מתן החלטה בכתב בערעור לא יידרש החייל לגלח את זקנו.

ט. בקשה חוזרת:

- 1) חייל שבקשתו נשללה (כולל ערעור) או שההיתר שניתן לו בוטל, אינו יכול להגיש בקשה חוזרת להיתר, אלא אם חל שינוי משמעותי בדמותו, בהווייתו או בזוהותו של החייל מטעמים אישיים או מטעמי דת. מפקדו של החייל בדרגת סא"ל לפחות יחליט האם חל שינוי משמעותי.

הוראת קבע אכ"א		
מספר ההוראה: 33-05-01	תאריך עדכון: 22/4/2021	תאריך פרסום:
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם ההוראה: כללי ההופעה והלבוש		

י. אישורים חריגים:

1) רמ"ט אכ"א רשאי להתיר חריגים לאמור בהוראה זו.

יא. תחילה:

1) הוראה זו תיכנס לתוקפה החל מיום פרסומה.

יב. הוראות מעבר:

- 1) מי שהחזיק בהיתר לגידול זקן ביום פרסום ההוראה והעביר בקשה להיתר חריג לגידול זקן למפקדו עד ליום 1 באוקטובר 2020, לא יחא חייב לגלח את זקנו עד להחלטה סופית בבקשתו בהתאם להוראה זו (לרבות החלטה בערעור, אם בחר לערער). מפקדו של החייל בדרגת רס"ן יציין על גבי הבקשה את מועד העברתה על ידי החייל לטובת קבלת המלצתו. לעניין סעיף זה "מי שהחזיק בהיתר לגידול זקן ביום פרסום ההוראה" – לרבות, היתר שהיה בתוקף ביום 2 ביולי 2020.
- חייל יישא את ההיתר והעתק מהבקשה להיתר חריג לגידול זקן שהגיש למפקדו, הנושאת מועד הגשתה.
- 2) לא הגיש החייל בקשה להיתר חריג לגידול זקן כאמור בסעיף משנה (1), ההיתר שהחזיק בידו לפי הסדר קודם – בטל.
- 3) לאחר קבלת המלצת מפקדו, יעביר החייל את הבקשה להיתר חריג לגידול זקן לנגד המשמעת ביחידתו אשר יעבירה כדלקמן:
 - (א) בקשה להיתר חריג לגידול זקן מטעמים אישיים – תועבר על ידי נגד המשמעת לגורם המוסמך.
 - (ב) בקשה להיתר חריג לגידול זקן מטעמים אישיים-דתיים – תועבר על ידי נגד המשמעת לרב היחידתי לצורך קבלת המלצתו. נתן הרב היחידתי המלצתו, ישיב את הבקשה לנגד המשמעת ביחידתו של המבקש, אשר יעבירה לגורם המוסמך.
- 4) סעיפי-משנה (1) עד (3) לא יחולו על היתר לגידול זקן מטעמים רפואיים שניתן עובר ליום פרסום הפקודה. היתר זה ימשיך לעמוד בתוקפו בהתאם לתקופה הקבועה בהיתר.

44. גילוח ותספורת בהגים ובמועדים

הוראת קבע אכ"א

מספר ההוראה: 33-05-01	תאריך עדכון: 22/4/2021	תאריך פרסום:
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם ההוראה: כללי החופעה והלבוש		

א. חייל בשירות החובה, המקיים אורח חיים דתי רשאי שלא להסתפר ולהתגלח במועדים שלחלן קצין בדרגת רס"ן ומעלה יאשר זאת על גבי טופס 18-1 המצורף כשגיאה! מקור ההפניה לא נמצא. להוראה זו.

(1) ימי ספירת העומר – מהיום הראשון של חג הפסח (ט"ו בניסן) ועד לחג השבועות (ז' בסיון), פרט ליום העצמאות ולי"ג בעומר, שבהם מותר להסתפר ולגלח את הזקן. בנוסף, רב צבאי רשאי לאשר בכתב בתקופה זו לחייל המקיים אורח חיים דתי, להסתפר ולגלח את זקנו בהתאם למנהג אבותיו.

(2) ימי בין המצרים – מ"ז בתמוז ועד י' באב, או בימים שבין א' באב ל-י' באב.

(3) חול המועד פסח וסוכות – ט"ז בתשרי עד כ"ג בתשרי, ט"ז בניסן עד כ"ב בניסן.

ב. חייל בשירות הקבע, המקיים אורח חיים דתי ושאינו מגדל זקן בשגרה, רשאי שלא להסתפר ולהתגלח, כאמור בסעיף משנה א' לעיל, ללא צורך באישור מפקדו וללא חובת הצטיידות באישור כתוב.

45. מנהגי אבלים

א. הוראה זו, העוסקת בתספורת וגילוח, אינה חלה על חייל אבל עד תשעים ימים מפטירת אחד ההורים, או שלושים ימים מפטירת אחד הקרובים שעליהם חייל חייב להתאבל לפי דיני דתו.

מש/2

הקטע הרלוונטי מהפקודה
בנוסח שקדם ליום 30.6.15

הוראת קבע אכ"א

תאריך פרסום:	תאריך עדכון: 12.02.15	מספר ההוראה: 33-05-01
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם ההוראה: כללי ההופעה והלבוש		

41. חריגה מהוראה זו

א. חייל שתספורתו חורגת מהאמור בהוראה זו, רשאי מפקדו או נגד היחידה לחייבו להסתפר.

42. גילוח

א. חייל יגלח את פניו מידי יום, לפני מסדר הבוקר או בטרם יציאתו למקום שירותו. בסדרות אימונים, בשדה או בתנאי תעסוקה מיוחדים (כגון, נח"ל במשקים), רשאי מפקד היחידה לקבוע בפקודות השגרה היומיות מועד אחר לגילוח היומי. יובהר כי אין לכפות על חייל גילוח בשבת, אף אם הוא בתפקיד.

ב. פטור רפואי מגילוח:

1) אם קיים צורך רפואי, יפנה החייל לקבלת אישור מרופא יחידתו. רופא היחידה רשאי לאשר פטור זמני מגילוח עד 14 יום. חייל שקבע לו רופא צבאי מורשה על-ידי מקרפ"ר – ענף רתיים, פטור מעל 14 יום או פטור קבוע מגילוח, יחזיק את אישור הפטור בצמוד לתעודות החוגר שלו.

2) חייל שקיבל פטור, כאמור, יגדל את זקנו בהתאם לכללי גידול הזקן המפורטים בהוראה זו. יודגש, כי פטור מגילוח אינו מאפשר גידול "זקן צרפתי".

43. שפם

א. חייל רשאי לגדל שפם, בהתאם לנוהל גידול זקן כמפורט בסעיף 44 להלן. חייל שאושר לו לגדל שפם, ינוע עם טופס אישור לגידול שפם המצורף בנספח יא או בנספח יב, בהתאמה, להוראה זו.

44. גידול זקן

א. חייל רשאי לגדל זקן, בהתקיים אחת מהעילות הבאות:

1) רופא אישר לחייל פטור מגילוח הזקן, כאמור בסעיף 42, באישור הרפואי יפורט משך הזמן שבו החייל יהיה רשאי לגדל זקן מטעמים רפואיים, בהתאם לקבוע בהוראות קרפ"ר.

2) מפקדו של החייל בדרגת סא"ל לפחות, אישר לחייל, על גבי טופס 18 – אישור לגידול זקן, המצורף בנספח יא להוראה זו, לגדל זקן אם מצא טעם שמצדיק זאת; כגון רצונו של החייל, קיומו של זקן לפני הגיוס, עברו המשמעת של החייל בקשר לגידול זקן וכדומה, או אם החייל מקיים אורח חיים דתי. בבחינת בקשה לגדל זקן מהטעם של קיום אורח חיים דתי, יוכל לסייע בידו רב היחידה.

הוראת קבע אכ"א

תאריך פרסום:	תאריך עדכון: 12.02.15	מספר ההוראה: 33-05-01
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם ההוראה: כללי ההופעה והלבוש		

ב. חייל אשר התגייס לצה"ל כשהוא מגדל זקן ונמצא בהכשרה ראשונית, או חייל שחזר לשירות חובה כשהוא מגדל זקן, יהיה רשאי להמשיך ולגדלו אם קיבל אישור לגדל זקן בהתאם לסעיף משנה אי לעיל. עד למתן אישור קבוע, כאמור בסעיף משנה אי לעיל, מפקד יחידה בדרגת רב-סרן ומעלה יאשר לחייל לגדל זקן באופן זמני, כמצויין בטופס אישור זמני לגידול זקן המצורף כנספח יא להוראה זו. כוחו של אישור זמני זה יהיה לתקופה שלא תעלה על 45 ימים, או עד למתן אישור לגדל זקן באופן קבוע (נספח יא) מתוקף סעיף משנה אי לעיל, לפי המוקדם מביניהם. לעניין "הכשרה ראשונית" – טירונות, קורס מקצועי בסיסי בתחילת שירות וכל הכשרה אחרת כפי שתיקבע מעת לעת על-ידי ענף המשטר והמשמעת באכ"א – מחלקת הפרט.

ג. יודגש, כי אישור לגידול זקן כמפורט בסעיף משנה אי סעיף קטן 2 לעיל, בקורסי קצינים והשלמות חיליות, ינותן על-ידי מפקדי בתי הספר להכשרות אלו בלבד (מפקד בדרגת סא"ל ומעלה).

ד. רב צבאי רשאי לנוע עם זקן בשגרה, על-פי הנהלים הכתובים בפקודה, אך ללא צורך באישור מפקד.

ה. מעבר יחידה:

1) חייל שאושר לו לגדל זקן והוצב ביחידה חדשה, בקשתו להמשיך גידול הזקן תידון בשנית ביחידה החדשה על-ידי מפקדו בדרגת סא"ל, למעט חייל שקיבל פטור מסיבה רפואית, כמפורט בסעיף 44 לעיל. האישור יעמוד בתוקפו עד להחלטה אחרת.

ו. צורת הזקן:

1) חייל הרשאי לגדל זקן, יגדל אותו בהתאם לכללים הבאים:

(א) הזקן יהיה מסודר והולם את ההופעה הצבאית הנאותה.

(ב) הזקן יהיה באחת משתי הצורות האלה:

(1) זקן מלא ועבות מחפאות יורד עד הסנטר (כולל שפם);

(2) זקן "צרפתי", המתחיל מאמצע הפנים ויורד עד הסנטר (כולל שפם).

(ג) חייל המגדל זקן יהיה רשאי לנוע כשזקנו אינו מלא ועבות רק בתקופה שבה החל לגדל את זקנו.

(ד) חייל אינו רשאי לקצץ את זקנו לכדי זיפים.

ז. טופס בקשה לגדל זקן:

הוראת קבע אכ"א

תאריך פרסום:	תאריך עדכון: 12.02.15	מספר ההוראה: 33-05-01
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם ההוראה: כללי ההופעה והלבוש		

1) חייל המבקש לגדל זקן באופן זמני/ קבוע, ימלא את טופס 18 המצורף כנספח יא להוראה זו, ויעבירו לאישור הגורם המוסמך, לפי העניין.

2) מועד מתן האישור מחווה אסמכתה למועד שבו החל החייל לגדל את זקנו. החייל יישא את האישור לגדל זקן בצמוד לתעודת החוגר, והעתק ממנו יתויק ביחידה.

ח. גילוח הזקן וגידולו מחדש :

1) חייל שחל לגדל זקן והחליט לגלחו, לא יהיה רשאי לשוב ולגדל זקן, אלא בחלוף שנה מהמועד שבו גילח את זקנו ובכפוף לקבלת אישור לגדל זקן בהתאם לסעיף משנה א' סעיף קטן 2 לעיל, למעט במקרים שבהם אושר גידול זקן/שפם בחגים ובמועדים, כמפורט בהמשך בסעיף 45.

ט. מצב כוננות :

1) עם הכרזת מצב כוננות אבי"ך, יגלח חייל את זקנו, בהתאם להוראות חטיבת המבצעים, למעט חייל שהצהיר בכתב בפני מפקד היחידה או קצין השלישות, כי אורח חייו ואמונתו אינם מאפשרים לו לגלחו.

י. ביקורת ומעקב :

1) מפקדי היחידות ונגדיהן יפקחו על גידול הזקנים בהתאם להוראה זו, וכן ינהלו מעקב שמי אחר כלל האישורים שניתנו לחיילים לגידול זקן ביחידה.

יא. חריגה מהוראה זו :

1) חייל המגדל זקן באופן חחורג מהאמור בהוראה זו, רשאי מפקדו או נגד היחידה לחייבו בגילוח זקנו.

2) חייל שעבר עבירה בנושא גידול זקן, ובעטיה נידון והורשע בדיון משמעתי – לא יהיה רשאי לגדל זקן למשך שנה.

יב. חייל המוחזק במתקן כליאה או מעצר :

1) חייל המוחזק במתקן כליאה או מעצר לתקופה שאינה עולה על שישה חודשים, רשאי להתחיל לגדל זקן, ובלבד שניתן לו אישור לגדל זקן מטעמים רפואיים כאמור בסעיף משנה א' סעיף קטן 1 לעיל.

יג. ערעור :

הוראת קבע אכ"א

תאריך פרסום:	תאריך עדכון: 12.02.15	מספר ההוראה: 33-05-01
שם הפרק: 33 - משטר ומשמעת		
שם ההוראה: כללי ההופעה והלבוש		

1) לא ניתן לחייל אישור לגדל זקן או בוטל האישור לגדל זקן מכל סיבה שהיא, מכוח סעיף משנה א' סעיף קטן 2, רשאי החייל להגיש ערעור על החלטה זו בתוך חמישה ימים בפני מפקדו של הקצין אשר דן בבקשתו. למען הסר ספק, אין בעצם הגשת בקשת הערעור משום מתן אישור לגדל זקן. על אף האמור, חייל אשר התגייס לצה"ל כשהוא מגדל זקן ואו חייל אשר החזיק באישור לגידול זקן והגיש ערעור לפי סעיף זה, לא יידרש לגלח את זקנו עד למועד קבלת ההחלטה בערעור. הוראה זו תחול אף ביחס לבקשה לאישור חריג, שתוגש לפי סעיף משנה י"ד להלן.

י.ד. אישורים חריגים:

1) רמ"ט אכ"א רשאי להתיר חריגים לאמור בהוראה זו.

45. גילוח ותספורת בחגים ובמועדים

א. חייל בשירות החובה, המקיים אורח חיים דתי רשאי, שלא להסתפר ולהתגלח במועדים שלהלן. קצין בדרגת רס"ן ומעלה יאשר זאת על גבי טופס 1-18 המצורף כנספח יב להוראה זו.

1) ימי ספירת העומר – מהיום הראשון של חג הפסח (ט"ו בניסן) ועד לחג השבועות (ז' בסיוון), פרט ליום העצמאות ולי"ג בעומר, שבהם מותר להסתפר ולגלח את הזקן. בנוסף, רב צבאי רשאי לאשר בכתב בתקופה זו לחייל המקיים אורח חיים דתי, להסתפר ולגלח את זקנו בהתאם למנהג אבותיו.

2) ימי בין המצרים – מ"ז בתמוז ועד י' באב, או בימים שבין א' באב ל-י' באב.

3) חול המועד פסח וסוכות – ט"ז בתשרי עד כ"ג בתשרי, ט"ז בניסן עד כ"ב בניסן.

ב. חייל בשירות הקבע, המקיים אורח חיים דתי ושאינו מגדל זקן בשגרה, רשאי שלא להסתפר ולהתגלח, כאמור בסעיף משנה א' לעיל, ללא צורך באישור מפקדו וללא חובת הצטיידות באישור כתוב.

46. מנהגי אבליים

א. הוראה זו, העוסקת בתספורת וגילוח, אינה חלה על חייל אבל עד תשעים ימים מפטירת אחד החורים, או שלושים ימים מפטירת אחד הקרובים שעליהם חייל חייב להתאבל לפי דיני דתו.

מש/3

צילום מסך של ההודעה מאתר
האינטרנט של צה"ל

מי יגדל לאשר ולנמק וחקל

עדכון להוראה בנושא היתר חריג לגידול זקן ושפם

חקרני עור

אונז

שחק באמצעות

מערכת אתר צה"ר | 02.07.2020

בהנחיית ראש אגף כוח האדם, כחלק מחיזוק ואכיפת המשמעת הצבאית, הופך היום (חמישי) עדכון ליחידות צה"ל בנושא היתר חריג לגידול שפם וזקן בצה"ל. עיקר השינוי בהוראה הוא למעשה בגורם המוסמך לתת את אותו היתר.

החל מכניסת ההוראה לתוקף, הגורם המוסמך לתת היתר חריג לגידול זקן או שפם, מטעמים אישיים או אישיים-דתיים, הוא מפקד יחידת החייל (יחידת הרישום) בדרגת סא"ל לפחות, ולא קצין המשא"ן הפיקודי כפי שהיה נהוג לפני תיקון ההוראה. נציין כי גורמים רפואיים יוכלו להמשיך לתת היתר מטעמים רפואיים.

בשונה מהמצב כיום, היתר חריג לגידול זקן יהיה בתוקף למשך שנה מיום קבלתו. בטווח התקופה, יהיה רשאי החייל להגיש בקשה מחודשת להיתר, ולא יחויב לגלח את זקנו או שפמו עד שיוחלט האם להאריך את ההיתר.

היתר מטעמים רפואיים	היתר מטעמים דתיים- אישיים	היתר מטעמים אישיים	
-	מפקד החייל בדרגת רס"ן ומעלה או מ"פ בדרגת סגן ומעלה ורב היחידה של החייל	מפקדו של החייל בדרגת רס"ן ומעלה או מ"פ בדרגת סגן ומעלה	הגורם הממליץ
רופא יחידה או רופא צבאי מורשה על-ידי מקרפי"ר בהתאם למשך חפטור	מפקד יחידת החייל בדרגת סא"ל לפחות	מפקד יחידת החייל בדרגת סא"ל לפחות	הגורם המוסמך לאשר

שימו לב: היתרים הקיימים היום יעמדו בתוקף למשך 90 ימים מהיום. מי שמחזיק בהיתר חריג לגידול זקן או שפם, ביום פרסום ההוראה המתוקנת (2.7.2020), יעביר בקשה חדשה להיתר למפקדו תוך 90 ימים, לא יחויב לגלח את זקנו או את שפמו עד להחלטה סופית לגבי בקשתו.

בנוסף, באכ"א מדגישים כי לא חל שינוי בטעמים להיתר – מטעמים רפואיים, אישיים או דתיים-אישיים, ולא חל שינוי בגורם הממליץ.

מש/4

החלק הרלוונטי מדו"ח נציב
קבילות החיילים

נציב קבילות החיילים

דוח שנתי

49

התשפ"א 2020

נציב קבילות החיילים

דוח שנתי

49

התשפ"א

2020

הדוח מוגש לשר הביטחון ולוועדת החוק והביטחון
של הכנסת על פי סעיף 557 (א) לחוק השיפוט הצבאי,
התשט"ו - 1955

אתר הנציבות באינטרנט
www.mod.gov.il/nakhal

הודפס באמצעות משרד הביטחון – ההוצאה לאור
תל-אביב, טבת התשפ"א – ינואר 2021

ובסדר, שהן מעקרונות היסוד של המערכת הצבאית.

בחלק מהקבילות שבהן עסקתי השנה זיהיתי התנהלות הנוגדת את כללי המנהל התקין באופן שפגע בפרט ובזכויותיו, כפי שאפרט להלן.

מתן היתר לגידול זקן

כזכור, בשנת 2015 עודכנה הוראת קבע של אגף כוח האדם 01-05-33 (להלן: ה"ק"א) והסדירה את הכללים ואת התבחינים (קריטריונים) למתן היתר חריג לגידול זקן.

סמוך לאחר עדכון ה"ק"א הוצפה הנציבות בקבילות ששיקפו בלבול וחוסר הפגמה אשר למקרים בהם יינתן היתר לגידול זקן. כך נטען בקבילות כי מפקדים נתנו הנחיה גורפת לגלח זקנים, צמצמו את התבחינים למתן היתר וקבעו מכסות להיתרים אלו.

באותה עת, נראה כי מדובר היה בחבלי לידתה של ההסדרה, ובעקבות התערבותו של הנציב דאז, האלוף יצחק בריק וקיומה של הסברה נכונה - צומצמו תופעות אלו.

במהלך השנה החולפת התבטא הרמטכ"ל, רא"ל אביב כוכבי, בנושא והנחה את מפקדי צה"ל לאכוף את ה"ק"א כלשונוה. בעקבות הנחיה זו שבו והתגלו במלוא עוצמתן תופעות פסולות הפוגעות בחיילים.

כך, במקרים מסוימים הונחו חיילים האוחזים בהיתר לגידול זקן לגלח את זקנם לאלתר (קבילה מס' 0-9-509641); במקרים אחרים שימש ההיתר כעילה למניעת שיבוץ בתפקידים מסוימים (קבילה מס' 0-3-505077); ובמקרים אחרים הודיעו מפקדים מראש כי אין בכוונתם לאשר בקשות למתן היתר לגדל זקן ללא תלות בנסיבות (קבילה מס' 0-8-509922).

כן למדתי כי מפקדים נמנעו מלהשיב בכתב לבקשות למתן היתר (קבילה מס' 509922-0-8), לא נמקו את החלטותיהם כנדרש (קבילה מס' 0-8-508182); או השתהו במתן מענה לערעורים שהוגשו בנושא.

תופעה זו של מפקדים הפועלים בשרירות לב, בניגוד לפקודות ולנהלים, באופן הפוגע

9. הנושא תואר בהרחבה בדוח שנתי 45 לשנת 2016, מעמוד 95 ואילך.

באופיו ובוהותו של הפרט היא פסולה וראויה להוקעה.

בפנייתי בנושא זה לרמטכ"ל עמדתי על הפערים שביישום ההק"א וביקשתי כי יבהיר למפקדי צה"ל את החובה לפעול בהתאם לפקודות הצבא. נוסף על כך, עמדתי בפנייתי זו על התשומות הרבות המושקעות בנושא זה ועל כדאיותן מול הערך שהן משרתות.

סמוך לאחר פנייתי בנושא, בחודש יולי 2020, ההק"א עודכנה באופן שהעניק למפקדי יחידות סמכות לדון ולאשר בקשות למתן היתר לגידול זקן.

לצערי, תיקון זה לא הפחית את הטענות בדבר התנהלות מפקדים בטיפול בנושא זה.

כך, בקבילה שהוגשה לאחר עדכון ההק"א הלינו לוחמים על שהונחו באופן גורף לגלח את זקנם, ללא קשר לקיומו של היתר פרטני כזה או אחר.

נוכח חומרת הקבילה ערך מברר בכיר מטעמי ביקור פתע בבסיס האימונים החטיבתי, במסגרתו התרשם כי הגם שמפקד החטיבה הפיץ מדיניות סדורה בנוגע למתן היתר לגידול זקנים התואמת את הוראות ההק"א, יישומה בקרב המפקדים הזוטרים לקה בחסר.

מהבירור עלה כי במקרים מסוימים הנחה אחד ממפקדי הפלוגות את כל פקודיו להתגלח כרי לשמש דוגמה אישית לפקודיהם. ובמקרה אחר אפשר מפקד הפלוגה לפקודיו להגיש בקשות לקבלת היתר לגידול זקן, אך הנחה אותם לגלח את זקנם עוד טרם נדונה בקשתם.

נוכח ממצאי הבירור הסבתי את תשומת ליבו של מפקד החטיבה לכך שמלבד החשיבות לשמור על ערך המשמעת - יש לוודא שבקשות כל החיילים, לרבות מפקדים זוטרים, ייבחנו לפי פקודות הצבא ככתבן וכלשונן.

נוכח צבר רב של אירועים שבהם נוכחתי כי מפקדי צה"ל, הנדרשים לשמש דוגמה לפקודיהם בכל הנוגע לציות לפקודות הצבא - נוהגים בניגוד לפקודות בנושא זה, אני סבור כי יש להוסיף ולהעמיק את ההסברה בעניין זה ולבצע בקרה אחר התנהלות המפקדים בנושא זה.

מש/9

מענה מטעם קצינת פניות

הציבור

**שמור-אישי
למכותב בלבד**

הכללי	האדם	הציבור	02919	חמטה	לשכת	קצינת	ד"צ
1111	1111@idf.gov.il	03-5699400	2885850-25945289	ראש	פניות	באדר	כ"ה
				אגף	כוח	במרץ	09
				פניות			

טלפון: 1111
דוא"ל: 1111@idf.gov.il
פקס: 03-5699400
סימנור: 2885850-25945289
התשפ"א
2021

לכבוד,
עו"ד ליאור שטלצר
עו"ד אפרת נחמני-בר

שלום רב,

הנדון: בקשות להיתר חריג לגידול זקן – יחידת בה"ד 20

1. פנייתכם בעניין בקשות חיילים מבה"ד 20 להיתר חריג לגידול זקן, התקבלה במשרדי ולהלן אבקש להשיבכם.
2. כפי שנמסר לכם זה מכבר, מפקד בה"ד 20 החליט עם כניסתו לתפקיד לערוך בחינה מחודשת של הבקשות להיתר חריג לגידול זקן שהוגשו על ידי חיילי היחידה ונדחו לאחרונה.
3. נבקש לעדכן, כי חליך בחינתן המחודש של הבקשות הסתיים, וכי החלטותיו של מפקד תבה"ד נמסרו לחיילים באופן פרטני, על-ידי מפקדיהם.
4. יצוין כי בעקבות פנייתכם הובחרו בבה"ד 20 נחלי הטיפול בבקשות מסוג זה, ובמקרים בהם נמצאו ליקויים בבחינה הראשונה תוקנו הדברים בהתאם לפקודות ולנהלים.

בברכה,

גלית אלפסי, רב-סרן
ס' קצינת פניות הציבור

קו-פתוח: 1111
אנחנו כאן בשבילך!
במקרים הדורשים התערבות מיידיית ניתן ליצור קשר בכל שעות היממה

מש/11

הוראת הפיקוד העליון 6.0302

"משמעת - אחריות מפקדים

ואחריות מטה"

בלמ"ס

6.0302
הוראות הפיקוד העליון, 16 מארס 2000

6.0302 משמעת - אחריות מפקדים ואחריות מטה

כללי

1. המשמעת היא בעלת חשיבות מרבית להבטחת פעילותו התקינה של צה"ל והיא תנאי הכרחי לביצוע מלא ויעיל של המשימות המוטלות עליו. מפקדים וחיילים כאחד מצויים לשמור על קיום המשמעת והציות לחוק ולפקודות ולהקפיד עליהם.
2. המשמעת טבועה בכל תחומי החיים והפעילות בצבא, ואין היא ניתנת להפרדה ולחלוקה לפי נושאים.
3. המפקד הוא האחראי לאכיפת המשמעת, כמפורט בסעיפים 5-10 להלן. תפקידם של גורמי המטה לסייע בידי המפקד לקיום המשמעת.
4. אחריות המטה למשמעת בצה"ל, כמו המשמעת עצמה, אינה ניתנת לחלוקה; אחריות מוגדרת שהוטלה על אחד מגורמי המטה אינה פוטרת את גורמי המטה האחרים מן החובה לפעול, בתחום אחריותם, לקיום המשמעת.

אחריות מפקדים

5. המפקד הוא האחראי למשמעת של פקודיו, ולשם כך עליו:

תוקף סעיף משנה א' מה- 23 באוגוסט 2005

- א. הסעיף מבוטל.
- ב. לפקח על קיום הפקודות ולוודא את ביצוען.
- ג. להחזיר בפקודיו נכונות לבצע את המוטל עליהם.
- ד. לנקוט בתגובה משמעתית ללא דיחוי, במקרה שנעברה עבירה.
6. כל מפקד אחראי, בכל מקום, למשמעת של חייל נמוך ממנו בדרגה, כשמפקדו של אותו חייל אינו במקום.
7. המפקד רשאי לבצע את הפעולות האלה:
 - א. הגשת תלונה נגד חייל שעבר עבירת משמעת.
 - ב. העברת התלונה לקצין שיפוט.
 - ג. מעצר חייל הנתון לפיקודו, בהתאם לכללים הקבועים בפ"מ 33.0309.
8. הפעולות המשמעתיות המפורטות להלן הינן באחריות מפקד היחידה:
 - א. ייזום חקירות.
 - ב. ביצוע פסקי דין.
9. מפקד חייב ללמוד את חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, וכן את התקנות, ההוראות והפקודות הנובעות ממנו, ולנהוג לפיהם, בכל המוטל עליו במסגרת תפקידיו וסמכויותיו.

בלמ"ס

תוקף סעיף 10 מיום 25 במאי 2011

10. במקרה ומתעורר ספק, יתייעץ המפקד ביועץ המשפטי או בפרקליט הפיקודי.

אחריות מטכ"ל-אכ"א

11. מטכ"ל-אכ"א יישא באחריות מטה לנושאים המפורטים להלן:

- א. הנחלת ערכי המשמעת, קבלת המרות והציות לחוק ולפקודות באמצעות חינוך.
- ב. פיתוח שיטות להערכת רמת המשמעת בצה"ל ועדכון, אפיון הגורמים המשפיעים על המשמעת, איסוף נתונים ומעקב אחר רמת המשמעת בצה"ל.
- ג. העמדת כלים ואמצעים בידי המפקד לטיפול משמעותי במפירי המשמעת.
- ד. קביעת דרכי הטיפול בתוצאות הפרת המשמעת והשלכותיה על חובות וזכויות החייל ועל שיבוצו וקידומו.
- ה. ייזום חקיקה, חקיקת משנה, דינים ופקודות להבטחת הציות לחוקי המדינה ולקביעת חובותיו וזכויותיו של החייל בתחום המשמעת.